№ 43 ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, 27 ՓԵՏՐՎԱՐԻ

1913
ՔԱՌԱՍՈՒՆԵՐԿՈՒԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, 27 ՓԵՏՐՎԱՐԻ № 43

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը և 7 ամսվանը 6 րուբլի. Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.

Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція „Мшакъ" Сергіевская ул., № 5. Tiflis, Rédaction „Mschak"

Խմբագրատան տելեֆօն № 2—58.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամենուրեք

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10—20 կոպ.

Տպարանի տելեֆօն № 67.

ՇԱՐՈՒՆԱԿՎՈՒՄ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՄՇԱԿ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԼՐԱԳԻՐ

ՆԵՐԿԱՅ 1913 Թ. ՀԱՄԱՐ

ՔԱՌԱՍՈՒՆԵՐԿՈՒԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆԸ. «Մշակի» տարեկան գինը 10 րուբլի է, 11 ամսվանը նոյնպէս 10 ր., 10 ամսվանը՝ 9 ր., 9 ամսվանը՝ 8 ր., 8 ամսվանը՝ 7 ր., 7 և 6 ամսվանը՝ 6 ր., 5 ամսվանը՝ 5 ր., 4 ամսվանը 4 ր., 3 ամսվանը՝ 3 ր., 2 ամսվանը 2 ր.։ Մարտի 1-ից մինչև ապրիլի 1-ը 85 կօպ.։

Ամերիկայի բաժանորդները պիտի վճարեն տարեկան 6 դօլլար. Եւրօպայի բաժանորդները՝ 32 ֆրանկ. Պարսկաստանի բաժանորդները՝ 10 րուբլի. Թիւրքիայի բաժանորդները՝ 120 ղրուշ։

Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաև հին հասցէն և 40 կ. նամականիշ։

Հին բաժանորդներից խնդրվում է կպցնել փոխադրական բլանկի վրա նախկին տպագրված հասցէն իր վրա ունեցած համարով:

ՊՐԷՄԻԱՆԵՐ

«Մշակի» տարեկան այն բաժանորդները, որոնք 1913 թ. համար (սկսած յունվարի 1-ից) միանուագ կամ մաս-մաս վճարած կլինեն 10 րուբլի բաժանորդավճարը, կը ստանան ՁՐԻԱԲԱՐ հետևեալ 2 գրքերը.

1) „Մշակ" եւ հայ կեանք", որի մէջ ամփոփված են 1872 թւականից մինչև 1891 թ. «Մշակի» մէջ լոյս տեսած առաջնորդողները, յօդուածները և բանաստեղծութիւնները, որոնք նուիրված են կանանց հարցին ընդհանրապէս և հայ կնոջ առաջխաղացման գործին մասնաւորապէս։ Գիրքը բաղկացած է 7+294 մեծադիր էջից, տպված լաւ թղթի վրա, Գր. Արծրունու մեծադիր զրաւոր պատկերով և մօզայիկ-նկար շապկով—հայ կնոջ էմբլեմային պատկերով։

2) „Մշակի" քառասնամեակ" Լ. Դանիէլեանի կազմած, 1872—1912 թ.թ., 132 էջ, տպված լաւ թղթի վրայ։ Գրքի մէջ ամփոփված են՝ Գր. Արծրունու, Անդր. Արծրունու, Րաֆֆիի, Գ. Սունդուկեանի, Ա. Արփիարեանի, Ե. Տէր-Մարկոսեանի, Ալ. Քալանթարի եւ Հ. Առաքելեանի պատկերները.

«Մշակի» ոչ-բաժանորդների համար առաջին գիրքն արժէ 1 րուբլի, իսկ երկրորդ գիրքը՝ 50 կօպ.։ Ճանապարհածախքը՝ 15—20 կօպ. գնողի վրա։

Մեր հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція „МШАКЪ". Արտասահմանից՝ TIFLIS, Rédaction du journal "MSCHAK".

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ.

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Կ. Հ. Բ. Ընկ. դահլիճում, փետրվարի 28-ին, հինգշաբթի երեկոյեան

Ա. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԸ կը բանախօսէ

Աւետիք Իսահակեանի բանաստեղծութիւնները

Դահլիճը կը բացվի երեկոյեան ժամը 7-ից։ Սկիզբը երեկոյեան ժամը 8-ին։ Մուտքը ուսուցիչների և տիկնանց համար 25 կ., միւսների համար 40 կ. տռ. (հ.) 160. 2—1

„ՀՐԱԺԵՇՏ"

(Դուէտ soprano եւ contralto-ի համար)

Հեղինակութիւն ԱՆՈՒՇԱՒԱՆ ՏԷՐ-ՂԵՒՈՆԴԵԱՆԻ, խօսք Վ. Տէրեանի։

Պահեստ՝ Музыкальный магазинъ Сузаджанъ, Тифлисъ, Эриванская площадь. 166. 1—1

ԲԵՐԼԻՆԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ

ԲԺՇԿԱՊԵՏ

Գ. Գ. ՄԵՀՐԱԲԵԱՆՑ

Ներքին հիւանդութիւններ՝ առանձնապէս կրծքի, ԹՈՔԱԽՏԻ և սրտի։ Բժշկութիւն նաև ՏՈՒԲԵՐԿՈՒԼԻՆՆԵՐՈՎ, ՌԱԴԻՒ պրէպարատներով և վիրաբուժական միջոցով՝ ՊՆԷՎՄՕՏՕՐԱՔՍՈՎ։

Ընդունելութիւնը ամեն օր, առաւօտեան ժամը 9—1-ը և երեկոյեան ժամը 5—8-ը։

Չքաւորներին առ. ժամը 9—10-ը ձրիաբար։

Սօլօլակ, Բէհբութեան փող. № 23 (անկիւն Գանովսկայա)։ Հեռախօս 7—92.

(ա.օ.) տռ. 92. 100—16

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

Գ. Յ. ԳԱՐԱԿԻՒԼԵԱՆ

(Նախկին օգնական համայնքի)

Վերադառնալով արտասահմանից վերսկսել է հիւանդների ընդունելութիւնը

Ամեն օր՝ առաւօտեան ժ. 9—1½-ը և երեկ. ժ. 4—7-ը։

Վելեամինովսկայա փողոց № 4, բն. 3.

տռ. (ա.օ.մ.) 129. 50—8

ՎԱՂՎԱԾ ԹԻՒՐՔԻԱՆ ԵՒ ԿՈՎԿԱՍԸ

Ոչ մի կասկած չը կայ, որ Թիւրքիայի տիրապետութեան օրերը Եւրօպայում՝ համարված են։

Ոչ մի կասկած չը կայ, որ օսմ. կայսրութիւնը պարփակվելու է Փոքր-Ասիայում և նոյնիսկ նրա մայրաքաղաքը փոխադրվելու է Բրուսսա, խալիֆայութեան նախկին աթոռանիստը։

Այն, ինչ որ պատահում է այսօր Թիւրքիայի հետ, պէտք է պատահէր 30 տարի առաջ, եթէ միայն բալկանեան երկիրները այդ ժամանակ զօրեղ լինէին. Այդ 30—34 տարիներում բալկանեան մանր պետութիւնները պատրաստվեցին, բարգաւաճեցին և պատմական անհրաժեշտութիւնից դրդված եկան իրականացնելու այն գործը, որ պէտք է կատարվէր 34 տարի առաջ, այն է՝ վանել Թիւրքերին Եւրօպայից և յետ մղել նրանց դէպի Ասիա։

Ճիշդ է, Կ. Պօլիսը դեռ Թիւրքիայի մայրաքաղաքն է, ուրեմն նա դեռ կապված է Եւրօպայի հետ, բայց ոչ մի տարակոյս չը կայ, որ վաղ կամ անագան Թիւրքերը այդտեղից էլ կը քշվեն։

Արդ, ինչ կը լինի Թիւրքիան, երբ նա, բոլորովին արտաքսվելով Եւրօպայից, պարփակվի Ասիայում. արդեօք կը թուլանայ նա թէ կուժեղանայ։

Այդ հարցն է կամեցել լուծել ռուսական թերթերից մէկում պ. Մամօնտօվը։

Նրա կարծիքով եւրօպական տիրապետութիւնների կորուստը ոչ թէ կը թուլացնէ Թիւրքիան, այլ կուժեղացնէ, որովհետև այն ահագին գումարները, որ նա գործ էր դնում եւրօպական անհամերաշխ վիլայէթների վարչութեան և այդտեղ ունեցած զօրքերի պահպանութեան վրա, այժմ ազատ կը մնան և այդ գումարներով նա կարող է բարեկարգել իր պետութիւնը և ուժեղանալ։

Այդ ժամանակ դրութիւնը արմատականապէս կը փոխվի։ Թիւրքիան, սահմանափակվելով Ասիայում, չունենալով այլ ևս մակեդօնական, ալբանական, կրետական հարցեր, բնականաբար իր ամբողջ ուշադրութիւնը կը դարձնի պետութեան արևելեան սահմանի վրա և մօտ ապագայում Ռուսաստանի և Թիւրքիայի շահերը նորից կընդհարվեն և կը կանգնեն դէմ յանդիման Ատրպատականի, Մակուի և Ուրմիայի դեռ չը վերջացած վէճի խնդրում։ Եւ եթէ Ռուսաստանը շարունակէ իր նախկին խուսափողական, ոչ կորովի քաղաքականութիւնը, եթէ նա թոյլ տայ Թիւրքիային ոտք կոխել Ատրպատական, անշուշտ, Թիւրքիան, գերմանական կապիտալի և տեխնիկական ույժերի օգնութեամբ, կիրագործէ վաղուց ծրագրված երկաթուղային ցանցը Հայաստանի արևելեան վիլայէթներում, մի ցանց, որ կը կապէ Երզրումը Անգօրայի և Սամսունի հետ, այսինքն Անատօլիայի երկաթուղային սիստեմի և Սև-ծովի նաւահանգիստների հետ։ Այդպիսի պայմաններում Թիւրքիան իր զօրքերը կարող է կենտրօնացնել Էրզրումի բարձրաւանդակի վրա արագաքար, և երբ Բաղդադի երկաթուղին աւարտվի՝ Անգօրայից, Կարա-Հիսարից, Կոնիայից, Խարբերդից, Դիարբեքիրից, Մուսուլից և Բաղդադից բէդիֆները կարող են հասնել Էրզրում այն միջոցին, երբ ռուսական զօրքերը հազիւ կը կարողանան հասնել Կարսի մօտ։ Այդպիսով Թիւրքիան ստրատեգիական գերակշռութիւն կունենայ Ռուսաստանի վրա և Կովկասի սահմանները կարող են սպառնացված լինել։

Արդ, ինչ պէտք է անել, որ կարելի լինի կովկասեան սահմանագլխի վրա աւելի նպաստաւոր ռազմագիտական դիրք բռնել։

Մամօնտօվի կարծիքով այդ կարելի է երկու եղանակով. կամ արգելելով Թիւրքիային կառուցանել երկաթուղին դէպի Էրզրում, կամ Թիֆլիս—Ալեքսանդրօպօլ—Սարիղամիշ երկաթուղային գիծը հասցնել մինչև Կարաուրգան, մինչև Թիւրքական սահմանագլուխը։

Եւ հէնց այդպիսի ծրագիր է եղել մշակված զինուորական վարչութեան կողմից և առաջարկված Պետական Դումային, Կովկասի պաշտպանութեան նպատակով. սակայն Պետական Դումայի այդօրինակ գործերը քննող յանձնաժողովը մերժել է այդ ծրագիրը, գործելով մի խոշոր սխալ։

Այդ մասին կը խօսենք վաղը.

Հ. Ա.

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

26 փետրվարի

Բերլին.—Ամբողջ Գերմանիան Բերլինում տօնում է ազատարար պատերազմի հարիւրամեակը։ Ֆրիդրիխ-Վիլհելմ III Թագաւորի արձանի մօտ կայսրը կարդաց յանուն զօրքի տրված հրամանը, որի մէջ յիշատակվում է պատերազմի հերոսների մասին։ Հրամանը վերջանում է այս խօսքերով. «Եթէ երբ և իցէ հարկ լինի պահպանել այնքան թանգագին արիւնով ձեռք բերվածը և պաշտպանել Գերմանիայի պատիւը բոլոր նրանց դէմ, ովքեր կը յանդգնեն ձեռնամխել նրան, մենք հանգիստ և ուրախ սրտով կուի կերթանք։ Դրա համար սակայն հարկաւոր է, որպէսզի զօրքը ոչ միայն արտաքուստ, այլ և իր սրտում կրէ «Աստուծոյ օգնութեամբ Թագաւորի և հայրենիքի համար» դէվիզը։ Աստուածաւ երկրնչելը, Թագաւորին հաւատարիմ լինելը և հայրենիքի վառ սէրը անյաղթելի են դարձնում զօրքը»։

—

Լօնդօն.—Բանալով պարլամենտի նոր նստաշրջանը, Թագաւորը գահական ճառով ընդգծեց, թէ նրա յարաբերութիւնները օտարերկրեայ տէրութիւնների հետ մնում են բարեկամական։ Շօշափելով բալկանեան դէպքերը, Թագաւորը ցաւ յայտնեց, որ ապարդիւն եղան Լօնդօնի հաշտութեան բանակցութիւնները, և յուսաց, թէ մեծ պետութիւնների խորհրդակցութիւնը հնարաւորութիւն կը տայ ոչ միայն ապահովել փոխադարձ լիակատար հասկացողութիւնը, այլ և նպաստաւոր ազդեցութիւն կանէ պատերազմը շուտով աւարտելու վրա։ «Իմ կառավարութիւնը,—ասաց Թագաւորը,—կը շարունակէ ընդհանուր աշխատանքը միւս մեծ պետութիւնների հետ միասին, անկեղծօրէն ցանկանալով ապահովել եւրօպական խաղաղութիւնը»։

Առաջինը հանդէս եկաւ Թագաւորի գահական ճառից յետոյ Բօնարլօուն, որ մատնանշեց, թէ պալատը Ասկվիտից սպասում է տեղեկութիւն Բալկաններում տիրող դրութեան մասին։ Խօսելով ներքին քաղաքականութեան հարցերի մասին, Բօնարլօուն ցաւակցութիւն արտայայտեց, որ գահական ճառը չը շօշափեց պետական ինքնապաշտպանութեան խնդիրը, որի կարևորութիւնից ոչ ոք բաւական չէ.

—

Վիէննա.—Այն աւտօմօբիլը, որի մէջ նստած էր ներքին գործերի մինիստր Հէյնօլդը սարբին-աւստրիական-ունգարական սահմանի ճանապարհին շեղվեց խառորնակի կերպով։ Մինիստրը թեթև վիրաւորված է։

Շումանի ցիրկում չեխական ներկայացման ժամանակ տեղի ունեցան հակաչեխական ցոյցեր, որոնց յաջորդեցին մի շարք ընդհարումներ։ Մի քանի մարդ վիրաւորվեցին։ Կալանաւորվեցին 20 հոգի։

Վիէննայում և համարեա Աւստրիայի բոլոր գաւառական քաղաքներում տեղի ունեցան մասսայական ժողովներ յօգուտ կանանց ընտրողական իրաւունքի։ Ժողովները կազմակերպել էր սօց.-դէմ. կուսակցութիւնը։

«Նէյէ-Ֆրէյէ-Պրեսէն» հաղորդում է, որ առաջիկայում մի խումբ աւստրօ-ունգարական բանկեր գերմանական և շվէյցարական դրամատէրերի խմբի հետ գնելու են Թիւրքական արևելեան երկաթուղիների ընդհանուր 100,000 ակցիաներից 51,000-ը։

—

Մադրիդ.—Գաւառներում շրջանային խորհուրդների երէկվայ ընտրութիւններին ընտրվեցին՝ 95 լիբերալ, 58 [illegible]կան և 20 կաթօլիկ։ Մինիստր-նախագահը անձամբ զեկուցեց Թագաւորին միապետականների յաղթութեան մասին։ Մի քանի քաղաքներում տեղի ունեցան ընդհարումներ հանրապետականների և միապետականների միջև։ Կատարվեցին բազմաթիւ ձերբակալութիւններ։

—

Տօկիօ.—Կայսրութեան նախկին կաբինէտի պաշտօնական օրգան «Կօկումինը» մի շարք յօդուածներ է տպել, որոնց մէջ մատնանշում է Ռուսաստանի ագրեսիվ գործողութեան վրա Մօնղօլիայում, որ, լրագրի կարծիքով, վերածված է ուղղակի ռուսական նահանգի, և պահանջում է, որպէսզի Եամամօտօյի կաբինէտը պարզէ Եապօնիայի վերաբերմունքը Մանջուրիայի և Արևելեան Մօնղօլիայի նկատմամբ։

ՌՕՄԱՆՕՎՆԵՐԻ ՏԱՆ 300-ԱՄԵԱԿԸ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

25 փետրվարի

Պետերբուրգ.—Ի պատասխան Ազնուականների Ժողովարանում փետրվարի 23-ին տեղի ունեցած պարահանդէսին նահանգական պարագլխի Թագաւոր Կայսրին ուղղած ողջոյնի՝ Նորին Մեծութիւնը սրտանց շնորհակալութիւն յայտնեց Պետերբուրգի ազնուականութեան պարագլխի միջոցով արտայայտված սիրոյ և հպատակութեան զգացմունքների համար Ռօմանօֆների Տան 300-ամեայ յօբելեանի առիթով։ Մատնանշելով որ Ռուսաստանը աճեց, զօրացաւ և ընդարձակվեց շնորհիւ առ Աստուած տածած հաւատի և շնորհիւ ռուս ժողովրդի Գահի հետ ունեցած միութեան, Թագաւոր Կայսրն ասաց. «Թող այդպէս լինի մինչև յաւիտեան»։ Այս խօսքերին հետևեցին ընծաներն «ուրաներ»։

—

Բերլին.—Ռուս գաղութի ներկայացուցիչների նախաձեռնութեամբ «Էսպլանադ» հիւրանոցում կայացաւ խնճոյք Ռօմանօֆների Տան Թագաւորութեան 300-ամեակի առիթով։ Ներկայ էր դեսպան Սվերբէեվը, որ առաջին բաժակն առաջարկեց Թագաւոր Կայսրի և ամբողջ Թագաւորական Տան առողջութեան համար, յետոյ գերմանական կայսրի համար։ Երգվեցին ռուսական ու գերմանական օրհներգներ, որ ներկայ եղողները լսեցին ոտքի կանգնած։ Բոլորի խնդրքով դեսպանը հաւատարմութեան զգացմունքների հեռագիր յղեց Թագաւոր Կայսրին։

ԲԱԼԿԱՆԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

«Нов. Вр.»-ի Կ. Պօլսի թղթակիցը հեռագրում է.

Թիւրքաց կառավարութիւնը ստանալով իր եւրօպական դեսպաններից տեղեկութիւններ, որ մեծ պետութիւնները մտադիր են պահանջել՝ դադարեցնել պատերազմը, որոշել է—այն դէպքում, երբ Եւրօպան ճնշում գործ դնէ իր վրա և ստիպէ հաշտութիւն կնքել Ադրիանուպօլսի կորստեամբ, պահանջել իբրև հատուցում հետևեալ պայմանները։

ա) Անատօլիայի (իմա Հայաստանի) մէջ րէֆօրմներ մտցնելու լիակատար ազատութիւնը թողնել Թիւրքաց կառավարութեան։

բ) Ջնջել օտարազգիների տնտեսական արտօնութիւնները։

գ) Տալ Թիւրքիային արտասահմանեան խոշոր փոխառութիւն։

դ) Պնդել՝ որ Եւրօպան հրաժարվի դիպլօմատիական շրջաններում ծագած այն մտքից, թէ պէտք է կօնտրօլ հաստատել օսմանեան պետութեան ամբողջ ֆինանսների վրա։

—

Աթէնք.—Գահաժառանգը հեռագրում է Եանինայից, որ յոյների զօրամասը գրաւեց Պարամիֆիօն։ (Պ. Գ.)

ԴՐՈՒԹԻՒՆԸ Ի ՉԱԹԱԼՋԱ, ԳԱԼԻՊՕԼԻ ԵՒ ԱԴՐԻԱՆՈՒՊՕԼԻՍ

I

Սօֆիա, 15 փետրուար

Տասնհինգ օրէ ի վեր է, որ պատերազմի դաշտին վրայ ոևէ լուրջ ընդհարում տեղի ունեցած չէ։ Ինչպէս Չաթալջայի վրայ, նոյնպէս և Գալիպօլի՝ Թիւրքերը իրենց կրած մեծամեծ կորուստներով կերևի թէ կեցան յարձակողականի ձգտումէն։ Պատերազմի երկրորդ շրջանին սկսուելուն անմիջապէս յայտնի եղաւ, որ Էնվեր բէյի և կամ Մահմուդ Շէվքէթ փաշայի նպատակը ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ յարձակել Գալիպօլիէն, զարնել բուլղար զօրքը և օգնութեան հասնիլ Ադրիանուպօլսոյ Թիւրքական բանակին։ Բայց այս առթիւ եղած բոլոր ձեռնարկները ի դերև ելան։ Մարմարա ծովուն եզերքը՝ Շարքիօյ, Րօդօստօ և Սիլիվրիա զօրք հանելու փորձերը անհետևանք անցան և Թիւրք զօրավարները այն համոզման եկան, որ անկարելի է ցամաք զօրք հանել բուլղարներէն գրաւուած ծովեզերքները։ Շարքիօյէն մեծամեծ կորուստներով ստիպուած էին փախչիլ փոխադրող նաւերու մէջ։ Սև ծովուն վրայ ի Միդիա կատարուած փորձը նոյնպէս հաբիւրաւոր կորուստներ պատճառեց Թիւրքերուն, և առանց ոևէ արդիւնքի։ Իսկ Բուլայիրի առջև տեղի ունեցած կռիւները այնքան ջախջախիչ էին, որ խորին մտատանջութիւն պատճառեցին երիտ.-Թիւրք կառավարիչ անձնաւորութիւններու։

Չաթալջայի վրայ Թիւրքերը մէկ քանի անգամ յարձակումներ գործեցին, բայց ամեն անգամին մեծ կորուստներով ետ նահանջեցին։ Միմիայն աջ թևին վրայ բուլղար բանակը ետ նահանջեց Չաթալջայէն ռազմական խիստ կարևոր պատճառներով։ Չաթալջայի և Բուլայիրի վերջին կռիւներուն մէջ բաւական թուով քիւրդեր սպաննուած են բուլղար բանակի կողմէ։

Ձմեռը այս տարի խիստ սաստիկ է։ Պատերազմին դաշտին վրայ առատ ձիւն տեղացեր է։ Ցուրտին քիւրդեր և արաբներ կը սառին Գալիպօլիի վրայ։ Պատերազմական ամեն մէկ գործողութիւն անկարելի դարձած է։ Բայց Թիւրքական բոլոր պատրաստութիւններէն կը սպասուի մեծ ճակատամարտներու Բուլայիրի և Գալիպօլիի վրայ։

Գալով Ադրիանուպօլսոյ վրայ տեղի ունեցած գործողութեանց, պէտք է խոստովանիլ, թէ բոլոր յոյսերը, թէ Ադրիանուպօլսոյ գանիզօնը պիտի անձնատուր ըլլայ, ի դերև ելան։ Թիւրք գանիզօնը մեծաքանակ ուտեստեղէն ունի եղեր։ Յունուար 31-էն սկսեալ բուլղար և սերբ պաշարող զօրքը անընդհատ կրակի է բռնած քաղաքը։ Մերթ կամաց մերթ աւելի ուժգին և օր ըստ օրէ յառաջ կը տարուի պաշարման գործը՝ աւելի ևս սեղմելով պաշարման շղթան։ Քաղաքը բաւական վնաս կրեց։ 50—100 տուն այրեցան։ Թիւրքական ամբողջ թաղ մը, կըսեն, հրկիզուած է։ Ժողովուրդը սարսափի մէջ է։ Զօրքը շատ մը անգամներ փորձեց դուրս խուժել, բայց մեծամեծ կորուստներ տալով ստիպուած եղաւ պահուիլ իր բոյնին մէջ։ Կը սպա-

[illegible]

II

[illegible]

III

[illegible]

...տապականը։ Բարակ ցուրտ անձրև մը կը տեղար հովին հետ միասին։

Փափազ-Թեփէի Թիւրքական հրետանիները կը ռմբակոծէին բուլղար ձախ թևը, բայց առանց վնաս հասցնելու։

Ժամը 4-ին կողմը 12-երորդ հետևոտն գունդը պատրաստ էր յառաջխաղացման համար դէպի Փափազ Թեփէ։

Զօրքերը ուրախութեան էին մատնուած։ Մինչև այդ օրը այս գունդը դեռ կռուի մտած չէր։ Առաջին անգամ ըլլալով ճակատ առ ճակատ պիտի գար թշնամիին հետ։ Օֆիցէրները նոյնպէս իրենց տեղերը գրաւած պատրաստ կը սպասէին։ Վերջին հրահանգները արդէն տրուած էին։ Սկսաւ մթնիլ։ Եւ գունդը ճամբայ ելաւ... Մառախուղը կը պատէ, և անտեսանելի կը դառնան... Անոնք արդէն անցած էին թնդանօթաձիգներուն դիրքերը։

Թիւրքական կրակը Փափազ-Թեփէէն կը շարունակէ։ Բայց մէկ քանի կէտերէ կը դադրին կրակ ընելէ։ Կերևի բուլղար հրետանիները յաջողեր են նուրցնել Թիւրքական ամրութիւնները։ Շրափնէլները, որ կը տեղային բուլղար թնդանօթաձիգներուն վրայ, սկսան դադրիլ։ Այդ օրուան թնդանօթաձգութիւնը բաղդաւոր էլ բուլղարաց, քանի որ և ոչ մէկ զոհ տուին։ Ժամը 6-ն է։ Երկու քայլ անդին ոչինչ կերևայ։ Բուլղար հետևոտն զօրքը յառաջացեր է դէպի Փափազ Թեփէ։

Թիւրքական կրակը ուժեղցաւ և շրափնէլները սկսան տեղալ։ Թնդանօթաձիգներուն առջևէն կը սկսի լսել ըլլալ հրացանի պայթիւնը։

—Սկսած են մերինները,—կըսէ բուլղար զինուոր մը։

—Սարսափելի է,—կըսէ ուրիշ մը,—շատ գնդակ կարձակեն այս Թիւրքերը։ Անոնք Ադրիանուպօլսոյ մէջ միլիոններ պէտք է որ ունենան։

Բուլղար զօրաց հարցը դժուարին է, նոյնիսկ անկարելի։ Թիւրքական ուժեղ հրետանիները չեն դադրիր շրափնէլներու մահացուցին կրակը տեղացնել բուլղար թնդանօթաձիգներու և հետևոտն զօրաց վրայ։ Ամբողջ օր և ամբողջ գիշեր թնդանօթաձգութիւնը կը շարունակուի, և շրափնէլներու կրակին տակ բուլղար զօրքը կը յառաջանայ։

Հոկտեմբեր 26-ին կը շարունակէ ռմբակոծումը Փափազ Թեփէի։ Առաւօտեան ժամը 6-ին կողմ մառախուղը կը վերնայ և ժամը 8-ին կողմ գարնանային գեղեցիկ արև մը կը բացուի։

Կրակը չի դադրիր. կերևի Թիւրքերը կը փորձեն եւ առնել գիծերը բուլղարներէն գրաւուած ամրութիւնները։

Օֆիցէր մը, որ այդ գիծերուան արևանեղ ճակատամարտին վիրաւորուած էր, հետևեալ կերպով կը պատմէր։

«Այս ընդհարումը սարսափելի բան էր։ Թիւրքական հրետանիները ամբողջ գիշեր չդադրեցան։ Շրափնէլներու և գնդակներու կարկուտի տեղատարափի տակ էինք մնացած։ Կը շարժէինք շատ կամաց՝ մթութեան պատճառաւ։ Չէինք կրնար տեսնել, թէ ինչ կայ մեր առջևը։ Նոյն իսկ մենք մեզի ալ չէինք կրնար տեսնել։ Մեր յառաջխաղացման ըսկիզբը դեռ մենք դիմաւորուեցանք Թիւրքերու սարսափելի կրակէն, որոնք լաւ դիրքերու մէջ էին։ Ասկէ զատ՝ շրափնէլներն ալ շատ վնասներ կը պատճառէին մեզ։ Ասոր հետ մէկտեղ՝ մեր զօրքերը նորէն կը քալէին դէպի յառաջ, աւելի զգուշօրէն։ Մենք կրակ բացինք առաջին Թիւրքական դիրքերուն, և մեր առաջին զօրքերը «ուռանրով» նետուեցան սուինային կռուի։ Սարսափելի էր։ Մահ մթութեան մէջ։ Մեր զօրքերը կը քալէին մահուան դէմ, գնդակներու տեղատարափին տակ։ Մթութիւնը մեր ամենամեծ թշնամին էր. մենք կը յառաջանայինք առանց գիտնալու թէ ով կայ մեր առջև. մի գուցէ մեր զօրքերէն ալ ըլլան։ Ամբողջ իրար խառնուեցաւ. ընդհանուր խառնաշփոթութիւն մըն էր որ տիրեց։ Բայց ասոր հետ մէկտեղ՝ մենք նորէն յաջողեցանք վռնտել Թիւրքերը իրենց դիրքերէն սուինային կռուէ մը յետոյ։ Գիշերը մենք հասանք մինչև Թիւրքական երկրորդ դիրքերը, զորս գրաւեցինք նորէն սուիններով, բայց մթութիւնը նորէն չէր անցներ։ Մենք չէինք գիտեր, թէ մինչև ուր ենք հասած։ Դժոխային գիշեր էր։ Տիրած դիրքերնուս վրայ մնացինք։ Ամեն մէկ կողմերնուս կրակ կը տեղար։ Թիւրքեր են կամ բուլղարներ՝ չէինք գիտեր։ Սկսաւ լուսնալ։ Դեռ չլուսցած՝ հրաման ստացանք դէպի աջ քիչ մը նահանջելու։ Եւ երբ սկսանք նա-

[illegible]

կրակ տեղալ Թիւրքերը, որոնք գիշերը 30—40 քայլ միայն հեռու են եղած մեզմէ, հազիւ առաւօտեան մեզ տեսած են։ Ուժգին կրակ բացինք անոնց դէմ և վանեցինք։ Թնդանօթի սարսափելի ռմբակոծումը նորէն սկսաւ, և մենք հազիւ հազ կարողացանք ետ նահանջել։ Դէպի ժամը 12 կէսօրին Թիւրքերը դադրեցուցին կրակը, և մեր զօրքը լաւ դիրքեր գրաւեց»։

Այդ օրը երեկոյեան պաշտօնական բիւլէտենները աւետեցին, թէ բուլղար զօրքը յաջողեր է գրաւել Փափազ Թեփէ և Քարթալ Թեփէ խիստ կարևոր դիրքերը։ Թիւրքերը այստեղ մեծ կորուստներ ունեցան։

Մկրտիչ Ներսէսեան

ԹԻՒՐՔԻԱՅԻ ԵՐԷԿՎԱՅ «ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐԸ» ԵՒ ԱՅՍՕՐՎԱՅ «ԹՇՆԱՄԻՆԵՐԸ»*)

(Մի էջ եւրօպական դիւանագիտութեան պատմական խաղերից)

II

Պատկերացրէք ձեզ վեց մեծ պետութիւնների հաւաքական դէրքի պաշտօնական յայտարարութիւնը՝ պատերազմ մղող հակառակորդ կողմերի հանդէպ, պատերազմից առաջ եւ խաղաղութեան բանակցութիւնների ընթացքում։ Այստեղ խօսքը չէ վերաբերում մի կամ միւս պետութեան փաստական շահագրգռութեան տարբեր աստիճանին՝ հաւաքական ակցիոնի մէջ, այլ միահամուռ կամքի այն արտաքին ձեւակերպված ներդաշնակութեան, որով երկու դէպքումն էլ քաղաքական կօնցերտը մատնեց իր չեշտակի գծագրված դիւանագիտական ֆիզիօնօմիան։

Առաջին դէպքում, այսինքն պատերազմից առաջ, երբ մեծ պետութիւնները ջանքեր էին թափում խափանել պատերազմի բռնկումը, նկատելի էր մի առանձին անպաշտօն թէ պաշտօնական «քնքոյշ» վերաբերմունք դէպի Թիւրքիան։

Այդ այն շրջանն էր՝ արագընթաց իրերի հասունացման պրօցեսի, երբ բոլոր պետութիւնները (գուցէ բացի միայն Ռուսաստանից, այն էլ չարտայայտված եղանակով) չէին ուզում ոչինչ լսել Բալկանեան թերակղզու քաղաքական քարտէզի փոփոխութեան մասին։

«Եթէ նոյնիսկ աջողվի ձեզ յաղթել Թիւրքիային և գրաւել նրանից երկրամասեր, միևնոյն է, ձեր բոլոր նուաճումները կրկին կը վերադարձվեն Թիւրքիային, որովհետև Բալկաններում չը պէտք է փոխվի status quo-ն»։

Ճիշդ այս խրոխտ յայտարարութիւնն էին ուղղել եւրօպական պետութիւնները՝ միահամուռ կամքով ու վճռով ձեւակերպված՝ բալկանեան քառադինակից միութեան։

Մի կողմ թողնենք առ այժմ այն հարցը, թէ մեծ դեերի ով շահերն էին թելադրում՝ այդպիսի լեզու բարբառելու համար, և շօշափենք միայն այս կապակցութեան մէջ այն, թէ ի՛նչ արժէք ու որակումն ունի մի այդպիսի տակտիկ՝ միջնորդի դերը ստանձնած պետութիւնների կողմից, որոնց կամքի կատեգօրիկ վճռից է կախված վերջին հաշուով առհասարակ ողջ Արևելքի ճակատագրի տնօրինումը։

Մեծ պետութիւնների այդ տակտիկը առաջին իսկ հայեացքից մատնում էր կուսակցական միակողմանիութեան չեշտակի արտայայտված դրոշմը՝ յօգուտ Թիւրքիայի եւ ի վնաս բալկանեան միութեան։ Միլիտարիզմի և պատրիօտիզմի—բուրժուական իդէօլօգիայի այդ նորագոյն փայփայված հասկացողութիւնների—տեսակէտից, պաշտօնական Եւրօպայի դերը շատ հեռու էր միջնորդի անաչառ դերից և ուղղակի նոյնքան վիրաւորական Բալկանների համար, որքան խրախուսական էր Թիւրքիայի նկատմամբ։

Եւ իրաւ, հաւաքական յայտագիրը բարոյապէս զինաթափում էր հակառակորդներից մի կողմին, երբ սրան ասում էր. «Թափեցէք արիւն, զոհեցէք ձեր որդիքն ու զանձերը, այդ միևնոյն է, ձեր յաղթութեան պտուղը դուք չէք վայելի, ձեր թալանած պատառները կրկին կը կորզենք ձեր ձեռքից՝ սեփականատիրոջ վերադարձնելու համար»։

Ինչ ասել կուզի, որ մի կողմի բարոյական զինաթափման այդ փորձը՝ եւրօպական լիադօրների կամքով՝ անուղղակի խրախուսանք ու աջակցութիւն էր նշանակում միւս կողմի—Թիւրքիայի—համար։

Պետութիւնների այդ միահամուռ տակտիկը՝ բալկանեան անեղ փոթորիկից առաջ՝ մենք անուանում ենք պաշտօնական Եւրօպայի խօսքի քաղաքականութիւն՝ նախապատերազմական շրջանում։ Նա սոսկ խօսք էր, վերացականօրէն ձեւակերպված պօստուլատ, երբ դեռ չը կային հրապարակի վրա իրերի փոփոխված յարաբերութիւնների շօշափելի արդիւնքներ։ Այնուամենայնիւ նոյն այդ խօսքի քաղաքականութիւնը որոշ նախադղաբար արտայայտութիւն էր այն ժամանակվայ դիւանագիտական տրամադրութեան պաշտօնական Եւրօպայում։

Պետութիւնների, մանաւանդ Գերմանիայի, նպաստաւոր տրամադրութիւնը դէպի «երիտասարդացած» Թիւրքիան այնքան էր հեռուն գնացել մի ժամանակ՝ դեռ պատերազմի սըրուականից շատ առաջ, որ նրանք

[illegible]

կօնտրօլը Մակեդօնիայում, ռէֆօրմների հողի վրա, կարծելով որ պաշտօնական հսկողութիւնը անհրաժեշտութիւն էր միայն համիդեան ռէժիմի օրով և աւելորդ՝ Թիւրք «եւրօպականացած» ձեւերի տիրապետութեան շրջանում։

Դա պատմական երէկն էր, երբ եւրօպական մեծ պետութիւնները դեռ «բարեկամներն» էին համարվում «վերածնված» Թիւրքիայի։ Դա այն շրջանն էր, երբ երիտասարդ-Թիւրքերի նացիօնալիստական էգօիզմի հանդէպ—եւրօպականանալ միայն սեփական ոյժերով, թուլացնել հզօր օտարի քաղաքական ազդեցութիւնը և տնտեսական նուաճումների մինչ այժմ անարգել ընթացքը և այլն—կապիտալիստական Արևմուտքի լիագօրներից իւրաքանչիւրը իրայատուկ քաղաքականութեամբ սիրաշահել էր ջանում օսմանեան պետութեան երիտասարդ ներկայացուցիչներին՝ աւելի շատ կօնցեսիաներ ստանալու համար, քան լիագօրներից մի այլ ախոյեան, ընդարձակ երկրի զանազան փէշերում։ Յիշեցէք երիտասարդ Թիւրքերի մասսայական միտինգներից (1910) Վիլհէլմ II-ին յղած գերազանց գոհաբանական հեռագիրները՝ նրա համխալամութեան հասցէին արտայայտած համակրական և պաշտպանողական ճառի համար։

Դա այն շրջանն էր, ասում ենք, երբ յարաբերութիւնների նախկին դասաւորութիւնը—պետութիւնների շահերի այն ժամանակվայ թելադրութիւնը և քաղաքական սիտուացիայի առեալ մօմենտները—առաջացրել էին մի վերաբերմունք առ Երիտասարդ-Թիւրքիան, որ «Թիւրքասիրական», «բարեկամական» որակումներով կարելի է արտայայտել, այնքան, անշուշտ, որքան մի օբիեկտից ստացվելիք կամ սպասվելիք փաստական օգուտ՝ ներել ու պայմանաւորել կարող է մի բարեացակամ վերաբերմունք դէպի այդ օբիեկտի կացութեան խնդիրը։

B. Intimus

*) Տե՛ս «Մշակ» № 42.

ՎՈՍՓՈՐԻ ԱՓԵՐԷՆ

Ֆինանսական կօնտրօլ

Կ. Պոլիս, 13 փետրուար

Թիւրքիա կը դիմէ դէպի նոր կեանք մը։ Հակառակ անոր, որ անիկա կը զրկուի առաջին երկիրներէ, հսկայ աշխարհներէ և միլիօնաւոր բնակիչներէ, դարձեալ պէտք չէ յուսահատիլ Թիւրքիոյ ապագային վրայ, եթէ սակայն Թիւրքերը գիտնան մարդ ըլլալ։ Դժբաղդաբար ասիկա է, որ չեն գիտեր։ Թիւրքիա ամեն բան ունի, նախորդ և ներկայ կորսնցուցածները առանց հաշուելու, վերականգնելու և բարեկարգ պետութիւն մը ըլլալու համար։ Ունի հարստութեան ճոխ աղբիւրներ, զարգանալու գեղեցիկ միջոցներ, սակայն անոնցմէ օգտուելու կարող մարդիկն են, որ կը պակսին։

Նիւթական անհագին հարստութեանց քով դժբաղդաբար գոյութիւն չունին բարոյական հարստութիւններ, որոնք իրարու լըծորդուելով առաջ բերէին այս երկրին վերականգնումը։

Մարդու պակասը աղէտաբեր եղած է այս երկրին համար։

Հոս քանի մը ձեռներէց ու ձեռնհաս մարդիկ հրաշքներ պիտի կարենային գործել, եթէ սակայն երկրին մէջ գոյութիւն ունենար զօրաւոր բարոյական ոյժ մը և հանրային իրական կարծիք մը։

Դժբաղդաբար Թիւրքիոյ մէջ ո՛չ մարդ կայ և ո՛չ ալ եւրոպական մաքով ըմբռնուած հանրութիւն. և ասոր համար է, որ Թիւրքիա ինքն իր գլխուն ձգուելով՝ չէ թէ չի կրնար վերականգնիլ, այլ նոյն իսկ չի կրնար ապրիլ։

Բալկանեան վերջին պատերազմը մինչև հիմա տիրող վիճակը—որ հաստատուն վիճակ մը ըլլալէ շատ հեռու էր—աւելի վատթարացուց։

Թիւրքիա դրամական խոշոր օժանդակութիւններու կը կարօտի և երկար ատեն խաղաղութեան պէտք ունի՝ դարմանելու համար այն անհագին վէրքերը, որ ստացաւ այս անեղ ու զարհուրելի պատերազմէն, որ առ նուազն 50 տարուան համար իր կեանքը կը կասեցնէր։

Դրամական օժանդակութեանց միակ աղբիւրն է Եւրոպա, որուն վրայ դրած է Թիւրքիա իր յոյսը։

Քեամիլ-փաշայի դահլիճը երբ հաշտութիւնը կնքելուն այնքան մօտեցաւ, Եւրոպայի մէջ պատրաստակամութիւն մը տեսնուեցաւ դրամական օժանդակութիւններ ընծայելու, պայմանով որ Եւրոպայէն փոխ առնուած դրամները սպառազինութեանց չվատնուէին այն միւս 30—40 միլիօնի փոխառութեանց պէս, զորս բանակը սպառեց... այնքան անարժանաբար։

Սակայն հաշտութեան գործը երբ վիժեցաւ յունուար 10-ի պետական հարուածով, բնական է թէ Եւրոպայի սեղանաւորական հաստատութիւնները իրենց կանակը դարձուցին Թիւրքիոյ և զայն մատնեցին սովալլուկ գայլերու վիճակին։

Արդարև Թիւրք կառավարութիւնը հիմա մատնուած է ահռելի տագնապի, դրամական անձկութեան պատճառով։

Պատերազմը շարունակելու համար ամեն բանէ առաջ դրամի պէտք կայ, և ատիկա է, որ չունի Թիւրք կառավարութիւնը։

Հետևաբար ներքին փոխառութեան և գանձատոմսերու շրջաբերութեան միջոցներու դիմեց, սակայն դժբաղդաբար այս միջոցներն ալ շատ արդիւնաւէտ ըլլալ չեն խոստանար։

Կառավարական պաշտօնեաներու ամսականները թէև չեն վճարուիր, սակայն բանակին պէտքերուն համար կարելի չէ ձգձգումներ ընել։ Զինուորին անհրաժեշտ պէտքերը չեն կրնար անտեսուիլ, քանի որ անօթի ու ծարաւ զինուորը չի կրնար պատերազմը շարունակել։

Մահմուդ Շէվքէթ փաշա և իր համախոհները ասոր համար պատերազմը շարունակելու անկարելութիւն կը տեսնեն և պատուաւոր հաշտութեան մը համար պաշտօնի անցած՝ աւելի նուաստօրէն հաշտութիւն մը կնքելու յանձնառու կըլլան։

Կառավարութիւնը գերագոյն ջանքեր կընէ պատերազմին ծախքերը հայթայթելու համար, հանքի բազմաթիւ մենաշնորհներ, զանազան արտօնութիւններ կը շնորհէ զանազաններու, ինչպէս նաև կը կատարէ վաճառումներ, որոնք խաղաղ ժամանակի մէջ ապահովաբար չպիտի կատարուէին։

Նոյնիսկ գահը ծախելու խօսքեր եղան, և անհաւատալի չէր։

Ասոնք ամենը ցոյց կուտան այն ահռելի դրութիւնը, որուն ենթարկուած է Թիւրքիան ֆինանսական տեսակէտով և ասոր անմիջական զոհը ըլլալու դատապարտուած են խեղճ արհեստաւոր, վաճառական և ուսուցական դասակարգերը, որոնք անխուսափելիօրէն պիտի կեղեքուին, պիտի կողոպտուին պետական դատարկ գանձը լեցնելու համար, մինչև որ պատերազմին տագնապը անցնի։

Երբ պատերազմը վերջանայ, խնդիրը կրնայ փոխուիլ։ Եւրոպա հաւանական է, որ այն ատեն հաճի փոխառութիւններ կընքել Թիւրքիոյ հետ, սակայն խնդիր է, թէ ի՛նչ պայմաններով։

Ասկէ առաջ Թիւրքիոյ կնքած բոլոր փոխառութիւններուն փոխարէն Եւրոպա ստացած է հաստատուն երաշխաւորութիւններ։

Հանրային պարտուց վարչութիւնը մինչև 1881 Թիւրքիոյ կնքած բոլոր փոխառութիւններու հատուցման համար եւրոպական կօնտրօլի մըն հաստատութիւնն էր։

Այս վարչութեան մէջ իրենց ներկայացուցիչներն ունին Ֆրանսա, Անգլիա, Իտալիա, Աւստրիա և Գերմանիա։ Իրեն ձըգուած է քանի մը անուղղակի տուրքերու տնտեսումը, որոնց հասոյթներով ոչ միայն կը վճարուին Թիւրքիոյ միացեալ պարտքին գլխաւճարը, այլ նաև տոկոսները։

Այդ հաստատութեան միջոցաւ օսմ. կառավարութիւնը յետոյ կնքեց նաև զանազան փոխառութիւններ, այդ վարչութեան թողլով զանազան նոր հասոյթներ։

Այսպէս զանազան կուսակալութեանց տասանորդի տուրքը և աքջաններու տուրքը, նոյնպէս և քանի մը քաղաքներու մաքսային հասոյթները երաշխաւորութիւն տրուելով կառավարութիւնը կնքած է նորանոր փոխառութիւններ։

Երբ երիտասարդ-Թիւրքերը պաշտօնի անցան, հանրային պարտուց վարչութեան միջնորդութիւնն ու անոր երաշխաւորութիւնը պետութեան արժանապատուութեան արհամարհանք համարուեցաւ և մերժուեցաւ։

Ջավիդ-բէյ եօթը միլիօն ոսկիի փոխառութիւն կնքած ատեն իրեն աւելի նպաստաւոր պայմաններ առաջարկուեցան, սակայն ինքն արհամարհեց և նախամեծար համարեց պետութեան արժանապատուութիւնը պահելու համար (?!!) աւելի սուղի գնել փոխառութիւնը, քան թէ հանրային պարտուց վարչութեան բարեխօսութեան դիմել։

Սակայն ո՛վ գառն ճակատագիր։ Ֆրանսա և Անգլիա ժամանակին իրենց այս բանաւոր առաջարկին հանդէպ խրոխտացող Ջավիդ-բէյին—որուն ապաւինած ուժն էր Գերմանիա—այսօր աւելի դաժան պայմաններ կառաջարկեն, և Ջավիդ-բէյ այսօր զանոնք նուաստ սրտնեղութեամբ լսելու համար կը փութայ Պարիզ ու Լոնդոն։

Թէ ինչ են այդ պայմանները, շրջող զրոյցներէն կը հասկցուի, թէ փոխառութիւն մը ընելու համար դրուած պայմանը աւելի անմիջական ու աւելի դրական կօնտրօլ մըն է Թիւրքիոյ ելմուտքին վրայ։

Նախ՝ կըսուի, թէ Ռուսիա ալ պատուիրակ-ներկայացուցիչ մը պիտի ունենայ հանրային պարտուց վարչութեան մէջ։

Յետոյ՝ կըսուի, թէ Թիւրքիոյ բոլոր եկմուտքին վրայ կօնտրօլ մը պիտի հաստատուի, ապահովելու համար փոխատուներ թէ իրենց դրամը սուղ սպառիչ բանակի և թէ նաւատորմիղին համար չպիտի գործածուի, այլ հանրային շինութեանց և արդիւնաբեր գործերու։

Թիւրքիա այս առաջարկները ընդունելու պարտաւորուած է, որքան որ ալ անոնք իրեն անկախութեան սատեւր ձգելու համեմատ ունենան։

Ասիկա՝ որքան վնասակար, սակայն այնքան ալ օգտակար կարգադրութիւն մը պիտի ըլլայ, վասնզի աստղ է, որ Եւրոպա պիտի թափանցէ խաղաղ կերպով Թիւրքիոյ ներքին գործերուն մէջ և անոնց գլուխ կը ինքը պիտի ստանձնէ։

Ելևմտական մատակարարութիւնը երկրին ջիղն է, և երբ այդ ջիղը կը յանձնուի օտարին, կրնայ հասկցուիլ, թէ ի՛նչ կը նշանակէ անիկա։

Աղքատութիւնն է, որ Թիւրքիան անձնատուր կընէ քաղաքակրթութեան, որ թերևս պիտի վերականգնէ ու բարեկարգէ Թիւրքիան, ինչպէս Եգիպտոսը ըրաւ։

Թիւրքիոյ միջազգայնացումը սկսած կրնայ համարուիլ այն օրը, որ ելմտական կօնտրօլը հաստատուի։

Սակայն որքան հաւանական է, թէ իրականանայ այդ ծրագիրը, անշուշտ այսօր կարելի չէ վճռական բան մը ըսել, բայց ասիկա անխուսափելի է, քանի որ պատերազմի պատճառով Թիւրքիա հանդէպ Եւրոպայի ստանձնած յանձնառութիւններն ալ գործադրելու անկարելիութեան առջև կը գտնուի, և հին կարգ մը փոխառութեանց համար Րումէլիի զանազան մասերու զանազան հասոյթներով տրուած ապահովութիւնները այսօր այլ ևս գոյութիւն չունին և անոնց տեղ ուրիշ ապահովութիւններ տալ հարկ պիտի ըլլայ, եթէ սակայն գտնուին։

Այս ուղիով Եւրոպա արդէն պարտաւորուած է իր հին պահանջները ապահովելու համար իսկ Թիւրքիոյ ֆինանսական գործերուն միջամտել և նոր կարգադրութեան մը գալ։

Սակայն Թիւրքիա՝ նախ քան այդ նոր կարգադրութիւնները խիստ անձուկ դրութեան մը մատնուած ըլլալով՝ պարտաւորուած է մուրալու դրամական օժանդակութիւն, ինչ պայմանով որ ալ ըլլայ։

Ասոր համար ֆինանսական կօնտրօլի մը դէմ ընդդիմութիւն շատ անպատեհ է ընդհակառակը կատարեալ համակերպութիւն մը անխուսափելի։

Նաղէր.... Ո՞վ ինչ ընէ։ Շառալ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ԵՒ ԵՒՐՈՊԱՆ

Այս վերնագրով մի յօդուած է տպված «Р. Сл.» թերթի № 42-ի մէջ։

Թերթի Պարիզի թղթակից Սօկոլսկին մի խօսակցութիւն է ունեցել յայտնի ֆրանսիացի հրապարակախօս և գործիչ Փ. դը-Պրէսանսէի հետ, որ միջազգային քաղաքականութեան խնդիրների մէջ հեղինակութիւն է համարվում։

Պրէսանսէն մօտ 25 տարի խմբագրում էր ֆրանսիական յայտնի «Temps» լրագրի մէջ արտաքին տեսութիւնը, և նրա քաղաքական փայլուն առաջնորդող յօդուածները մեծ հետաքրքրութեամբ էին կարդացվում, ինչպէս և նրա ճառերը պարլամենտում արտաքին քաղաքականութեան հարցերին վերաբերեալ՝ խոշոր դէպք էին կազմում։

Ինչպէս գիտենք, Պրէսանսէն միշտ պաշտպան է եղել ճնշված ազգութիւններին, որոնց թւում և հայերին, և նրա համակրութիւնը հայոց հարցին հանրածանօթ է։ Այսօր իսկ նա աշխատում է հայկական դատի համար։

Ահա ինչ է ասել նա ռուս Թերթի Թղթակցին.

«Եւրոպան չը պէտք է և չէ կարող Թողնել Հայաստանը՝ խեղդվելու այն ռէժիմի ծանր ճիրաններում, որ իր սարսափներով գերազանցում է այն ամենը, ինչ որ կարող է Թելադրել ամենահամարձակ երեւակայութիւնը։ Եւրոպայի խղճմտանքի վրա մի անվճար մուրհակ կայ, Բերլինի դաշնակիրը, որով Հայաստանին խոստացվել են ռէֆօրմներ մեծ պետութիւնների կօնտրօլի ներքոյ։ Հայաստանը մի հին երկիր է, բարձր կուլտուրայով։ Նա ընկած է Թիւրքերի և քիւրդերի լծի տակ....։

«Իմ արխիվում դուք կը գտնէք սիստեմատիկապէս հաւաքված փաստեր հայերի կեանքից։ Դա մի անլուր, վրդովեցուցիչ բան է։ Զարդեր, որոնց հետեւում են աբիւնազանգ զպուրմներ, քիւրդերի ասպատակութիւններ, կանանց և մանկանց բռնաբարումներ, բռնի իսլամացումներ, կողոպուտներ, ծաղրանք։ Եւ որ ամենից սարսափելին է—առաջ հայերը կարող էին գոնէ որոշ չափով դիմել ինքնապաշտպանութեան—բացառիկ օրէնքներ, ներմուծված երիտասարդ-Թիւրքերի ձեռքով, խլել են նրանցից զէնք կրելու իրաւունքը։ Թիւրքիան ունի Հայաստանում պաշտօնէութիւն, կատարելապէս յարմարեցված բացառիկ ռէժիմի համար իրաւազուրկ երկրում. վաճառող, ստոր, ձգտող յղփանալու ամեն տեսակ անիրաւութիւններով։ Տուէք այդ պաշտօնեաների ձեռքը ամենաիրէալական սահմանադրութիւն, ամենամարդասէր օրէնքներ, նրանք կը վերածեն այդ օրէնքները կամայականութեան և ճնշման գործիքի։

«Երիտասարդ-Թիւրքերի ռէժիմը,—շարունակեց Պրէսանսէն,—վատթարացրեց հայերի դրութիւնը։ Հայաստանի աշխատասէր ժողովուրդը—և հողատէրերը և առևտրականները—չէ կարող յոյս դնել ոչ կեանքի, ոչ գոյքի պաշտպանութեան վրա։ Շրջաբերականները Կ. Պոլսից անընդհատ պնդում են ճնշել հայերի յեղափոխական ձգտումները։ Իսկ «յեղափոխական ձգտումները»—դա աղաղակն է պաշտպանութեան համար։ Ստեղծվել է կախարդված շրջանակ։

«Ես ուրիշ ելք չեմ տեսնում, բացի այն, որ Հայաստանում մտցվեն ռէֆօրմներ մունիցիպալական և վարչական աւտօնօմիայի ձևով, որի իրագործումը պէտք է յանձնվի եւրոպացի պաշտօնեաների, եւրոպական ժանդարմերիայի, մեծ պետութիւնների կօնտրօլի ներքոյ։ Բաւականանալ նորից Բ. Դռան մուրհակով, որով նա կը պարտաւորվի մտցնել ռէֆօրմներ իր վարչութեան, իր դատարանների միջոցով, դա կը լինէր միահամուռ ծաղրանք առողջ դատողութեան վրա, միլիոնաւոր ճնշված հայերի հեծեծանքի վրա։ Երբէք, գուցէ, բոլէն այնքան նպաստաւոր չէ եղել հայոց հարցի լուծման համար, ինչպէս այժմ։ Բ. Դուռը, որ այսօր-վաղը հաշտութիւն կը խնդրէ բալկանեան դաշնակիցներից, պէտք կունենայ Եւրոպայի աջակցութեան, որպէսզի կարողանայ բժշկել պատերազմի պատճառած վէրքերը։ Եւրոպան իրաւունք ունի ասել Թիւրքիային. «Ամենից առաջ վճարիր քո հայկական մուրհակը»։

«Ես գիտեմ. եւրոպական դիպլօմատիան ուրախ կը լինէր ձեռքից առել չարաբաստիկ հայկական հարցը այն պատրուակով, Թէ Հայաստանը Ասիայումն է, Թէ այժմ խնդիրը միայն Եւրոպական Թիւրքիայի լիկվիդացիայի մասին է։ Բայց... հայ ժողովուրդը չէ կարող անվերջ ապրել իրաւազրկութեան և կամայականութեան ռէժիմի ներքոյ։ Եթէ նրա յոյսերը եւրոպական միջամտութեան վրա չարդարանան, Հայաստանը կը դառնայ կամայ-ակամայ օջախ աբիւնահեղ սարսափների, որոնք կը խանգարեն դիպլօմատիայի օլիմպիական անդորրութիւնը։ Հազիւ կաջողվի մարել հրդեհը Բալկաններում, նոր հրդեհը Փոքր Ասիայում սպառնում է բարդութիւններով, որոնք կարող են նորից քանդել խաղաղութիւնը։

«Եթէ Եւրոպան,—աւարտեց Պրէսանսէն,—կարծում է, Թէ մօտ է Թիւրքիայի նաև փոքր-ասիական տիրապետութիւնների բաժանումը, այն ժամանակ, ի հարկէ, չէ կարող խնդիր լինել Հայաստանի մասին Թիւրքական տիրապետութեան ներքոյ։ Բաժանման գէպքում իւրաքանչիւրը կը հրապուրվի այնպիսի համեղ պատառով, ինչպէս Հայաստանը, և «գնիւ» առաջ կանգ չի առնի՝ տալով հայերին կեանքի և գոյքի պաշտպանութիւն։ Իսկ եթէ եւրոպական դիպլօմատիան պատրաստվում է հրաժարվել, իբրև նոր միջազգային դոգմա, Ասիական Թիւրքիայի անբաժանելիութիւնը, ապա խաղաղութեան պահպանութեան համար նա պէտք է հոգ տանի Հայաստանի մասին և տայ նրան իրաւական կազմի այն երաշխիքների մինիմումը, որ նախատեսված է Բերլինի դաշնագրի 61-րդ յօդուածով։ Հայաստանը ազատաբար կը շնչէ, և այդ ընդունակ, օժտեալ ազգը, որի հարուստ քաղաքակրթութիւնը ստրկացված է Թիւրքերի բազմադարեան ճնշմամբ, կը հանդիսանայ Փոքր Ասիայում պրօգրէսի և կուլտուրայի օջախ, ինչպիսին եղել է իր անկախութեան ծաղկման ժամանակ»։

ԱՐՁԱԳԱՆՔՆԵՐ ԹԻՒՐՔԱՀԱՅԱՍՏԱՆԻՑ

Վան, 7 փետրուար

Նախորդ Թղթակցութեամբ յիշած էի Գափամաճեան բէյի եղերական մահուան պարագաները, որմէ յետոյ ցարդ կը շարունակուին կառավարական հետապնդումներ առանց ունէ դրական արդիւնքի։

Փետրուար 3 ի կիրակին քաղաքիս Նորաշէն եկեղեցւոյ մէջ կատարուեցաւ հոգեհանգիստ-սգահանդէս մը Գափամաճեանի մահուան քառասնօրեակին առԹիւ։ Կազմակերպիչներն էին Բարեգ. Միութեան տեղւոյս մասնաճիւղի անդամները։ Ժողովրդական ընտրեալ բազմութեան մը ներկայութեան Սարաճեան սրբազանի խիստ երկար և տաղտկացուցիչ քարոզէն յետոյ՝ շատ ոգեռրիչ, կուռ և պարզալին խիստ յարմար ոճով խօսեցաւ պրոֆ. Մինասեան և Նշան Ցակոբեան, շեշտելով Թէ ինչպէս մեր մԹնոլորտը կը սպաննէ, կը մեռցնէ մեծ մարդիկ, փոխանակ ապրեցնելու և աճեցնելու, և մասնաւորաբար կանգ առին այն կէտին վրայ, Թէ սպառնացող սոյն ներքին չարիքներու հանդէպ ինչ միջոցներ պէտք է գործածել։

Ռաֆայէլի և տէր-Մարտիրոս քահանայի սպանութեան առԹիւ հայոց կողմէ սպանուած հաջի Եակուբի և ընկերներու խնդրով կառավարութիւնը կը հետապնդէ խնդրին բոլորովին անտեղեակ 60-ի չափ խեղճ ու կրակ գիւղացիները, որոնցմէ մօտ 20 հոգի ձերբակալելով շաբԹուս տեղւոյս բանտը բերին, իսկ մնացեալները կաշխատին ծածկուիլ։ Կարելի է երեւակայել խեղճ գիւղացիներու արգահատելի վիճակը։ Իսկ այս բոլորի հանդէպ ինչ կրնայ ընել մեր անջիգ ու խեղճուկ առաջնորդ Սարաճեան սրբազանը, որ իրեն իբրև օգնական և խորհրդատու ունի միայն արդէն իսկ կազմալուծուած վարչութեան բեկորներէն մնացեալ էֆէնդի մը, որու խնլապատակին մէջ դատողութեանց գոյութիւնը խիստ կասկածելի է արդէն։

Սոյն վարչութեան անդամներէն երկուքը, երեքը տեղէ մ կը բացակային, մէկը ապանութեան մը խնդրով ծածկուելու պարտաւորած է, մնացեալները չեն գործեր, բայց կիմանանք, որ ամեն ջանք կը Թափուի պատրիարքարանէն վաւերացնել տալու իրենց ցարդ չընդունուած գոյութիւնը։

Ձայն մը Վասպուրականէն

ՔԻՒՐԴԱԿԱՆ ԻՆՔՆԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՊՐՕՊԱԳԱՆԴԸ

«Օսմ. Լօյտ»ի Բաղդադի Թղթակիցը հետեւեալը գրէ. «Մուսուլէն կը տեղեկացնեն, Թէ Կեդրոնական Քիւրդիստանի նշանաւոր պետ Պետէրխան փաշայի երկու որդիները, Աբդիւրրէզակ և Հասան բէյերը, Վանի, Բաշգէլի, Սղերդի և Ջէզիրէի կողմերը պտտելէ վերջ Տիֆլիսէն անցած են Հիզէի շրջանը, ուր նոյնպէս կը բնակին քիւրդեր։ Զանազան լուրեր կը պտտին այս երկու քիւրդ պետերուն ճամբորդութեան և անոնց քիւրդերու մէջ կատարած պրօպագանդի մասին. ի միջի այլոց կըսուի Թէ անոնք կազմեր նպատակներ կը հետապնդեն և պրօպագանդ կը մղեն քիւրդական ինքնավար կառավարութեան մը ի նպաստ։ Բայց կը կարծեմ Թէ ասիկա քիչ մը չափազանցութիւն է, և ես համոզուած եմ այն բանին, Թէ քիւրդ ժողովուրդը ամուր կապերով միացած է օսմ. կառավարութեան։ Ատկէց զատ՝ յիշեալ անձերը չեն յաջողած, որովհետև ամեն տեղ անոնք գտած են պաղ ընդունելութիւն մը։ Հետաքրքրականը այն է, որ Աբդիւրրէզակ և Հասան բէյերը սերտ յարաբերութիւններ կը պահեն և կը Թղթակցին իրենց եղբօր՝ Խալիլ Րամի բէյի հետ, որ ներկայիս Մուսուլի մէջ մէկԹուբջիի պաշտօնը կը վարէ, բայց ոչ ոք ճշգրիտ բան մը կրնայ հասկնալ այս բոլոր անցած դարձածներէն»։

(«Մ. Եփ.»)

ԱՐԱՄԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ 60-ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԻԹՈՎ

Թաւրիզ, 18 փետրվարի

Ազգերի պատմութեան մէջ՝ կրթական բարեգործական ձեռնարկութիւնները ամենափառաւոր էջեր են գրաւում։ Մեր մէջ էլ եթէ կէս դար առաջ գոյութիւն չունէր այդ կամ հազիւ էր տեղի ունենում, բայց մեր օրերում համարեա Թէ հրամայական է դարձել։ Օրինակներ պակաս չեն ցոյց տալու համար, Թէ այդ տեսակ հիմնարկութիւնները որքան բազմանում են մեր մէջ։ Մեր դրացի կովկասահայերի հարուստները ճշմարիտ հայրենասիրութեամբ վառված՝ իրանց ունեցածից մասն են հանում իրանց ազգակիցների օգտին, նուիրելով խոշոր գումարներ դպրոցների և այլ օգտակար հիմնարկութիւնների համար, քաջ գիտենալով որ ազգի զարգացման օգտին եղած նուէրը՝ մի յաւերժական յիշատակ է իրանց անուան և որ այդ դպրոցներից դուրս եկած հազարաւոր նորոտ և բարեկիրԹ երիտասարդները իրանց բարերարների յիշատակը փառապանծ պիտի պահեն, այլև երախտագիտութիւնն ու նախապաշարմունքը իրանց դաստիարակութիւնով պիտի հալածեն։ Չը կայ աշխարհիս մէջ աւելի հաճոյական, աւելի վեհ և մշտապայծառ, քան լինել իր ազգակիցների համար կրթութեան սատար։

Արամեան դպրոցը, այդ կրթութեան տաճարը, ոչ Թէ մի լապտեր է կամ լուսատու ջահ, այլ մի ուղեցոյց փարոս է, ուր հիմնարկող լուսահոգի ՍաԹունեան Սահակ Թեմակալ եպիսկոպոսը՝ նախատեսելով մեր ապագայ սերունդի կրթութեան պէտքը՝ իր հանգիստը զոհեց, իր բոլոր ունեցածը վրա տուեց, բազմազան դժուարութիւնների յաղԹելով, մինչև անգամ մուրալով կարողացաւ կառուցանել իր փայփայած ձեռնարկը իբրև սիրասուն զաւակ՝ առանց տատանումների՝ 1850 Թւականին։ Ահա Թէ ինչու Արամեան դպրոցը և հանգուցեալ սրբազան Թեմակալը մեզ համար մեծ նշանակութիւն ունեն, առաջինը որպէս մի նորահաստատ վարժարան, որ իր տեսակի մէջ առաջինն է եղել բովանդակ Պարսկաստանում, իսկ երկրորդը՝ որպէս կորովի հասարակական գործիչ և օրինակելի Թեմակալ՝ անքուն հսկել է դպրոցի կառուցման և կարգաւորման համար։ Նա ականատես է եղել շատ ողորմելի տեսարանների,նա տեսել է, որ եկեղեցում երկու փոխասացներ չը կան, որ գոնէ կակազելով կարդային։ Նա տեսել է, որ հասարակաւոր գործի մարդիկ՝ դանէ-դուռ ընկած մի գրագէտ մարդ են փնտռելիս եղել, որ հեռաւոր աշխարհից, իրանց սիրելիներից ստացած նամակները կարդալ տան, կամ մի քանի տող գրել տան։ Այդ խղճալի տեսարաններին ականատես, նա մի քանի տարի շարունակ հալուծաշ է եղել իբրև հովիւ քաջ և իր անձը դրել իր սիրեցեալ հօտի վրա։ Նա իր վերջին հովուական այցելութեան օրերում վախճանվել է Սալմաստի ՀաֆԹվան գիւղում և իր վերջին կոպէկները նուիրել է իր սիրած և հիմնած դպրոցին։

Կէս դարից աւելի գոյութիւն ունեցող այդ կրթական տաճարը քանի քանի տասնեակ դպրոցաւարտներ է տուել, որոնցից շատերը Թէ քաղաքումս և Թէ օտար երկրներում աչող դրադմունքներ ունեն, և դրանք են սրբազան հիմնադրի սանները և սիրասուն զաւակները։

Եթէ մի նախապետական ծերունի եպիսկոպոս՝ 60 տարի առաջ զգաց կրթութեան կարեւորութիւնը, իր գնահատելի մեղուաջան աշխատութեամբ և իր փոքրիկ հօտի աջակցութեամբ կարողացաւ օգտակար ձեռնարկութիւնը ի գլուխ հանել, այն էլ մի այնպիսի անարժաԹ ժամանակում, ապա որքան աւելի պարտականութիւն կայ մեր ամենքիս վրա, մանաւանդ նրա սաների ու սանուհիների վրա, որ օգնութեան հասնենք։

Արամեան դպրոցի շէնքը քայքայվում է, նա այլ ևս չէ կարող իր նպատակին ծառայել, նրա խախուտ կառուցուածքը չէ համապատասխանում այժմեան պահանջներին։ Նրա դրամական վիճակը տագնապի մէջ է։ Եթէ մենք ցանկանում ենք, որ այդ լուսատու փարոսը կանգուն մնայ, օգնենք նրան ինչով որ կարող ենք, դրամական նպաստ տանք, որքան կը ներեն մեր ոյժերը։ Ատրպատականի այդ աԹենական տաճարի նիւԹականն ապահովելու և նրա խարխուլ շէնքը նոր կառուցանելու համար հանգանակութեամբ կարելի է սպասել մինչև 5000 ր. պարսկահայերից։

Շատ և շատ ցանկալի է, որ մեր ռուսահայերի հարուստ և ազնուասիրտ պարոնները նոյնպէս նպաստամատոյց լինէին յօգուտ նոյն դպրոցին իրանց լիառատ ձեռքերով, որով Թէ մեզ՝ Ատրպատականի հայերիս, Թէ նոյն ազգասէր դպրոցին երախտապարտ կը կացուցանէին և Թէ առիԹ կը տային, որ Արամեան դպրոցը իր լուսոյ ճառագայԹները ընդմիջտ տարածէ Ատրպատականի բազմակարօտ հայ երեխաների մէջ։

ԱրԺան է հանգուցեալ վեհանձն ՍաԹունեանի՝ սրբազան հիմնադրի հոգին և օժանդակութեան է սպասում։ Բիւր ողջոյն ուրեմն ծերունի յօբելեար Արամեան դպրոցին։ Բիւր յարգանք հոգելոյս Սահակ եպիսկոպոսի մաքուր աճիւնին։

Աւագ-խան ԱֆԹանդիլեան

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՑՈՒՑԱԿ «ՄՇԱԿԻ» ՖՈՆԴԻ

Համաձայն «Մշակի» № 2-ի մէջ տպված ցուցակի, կար ստացված 30,128 ր. 21 կ.։ Այնուհետև ստացանք նուէրներ 1) Խէրսոնից, իշխան Բորիս Արղութեան-Երկայնաբազուկից 100 ր., 2) Եկատերինօդարից, Գեղամ Տէր-Պետրոսեանից 15 ր., 3) Վլադիկավկազից, Ա. Վ. Դէյկարխանեանից 1 ր., 4) Նօլատանից, Սենեքերիմ Հայրապետեանից, հանգանակած 38 ր. 61 կ. (նուիրել են՝ Ղուկաս Տէր-Ստեփանեան, Յովհաննէս Բաբայեան, Ավան Մուսայէլեան 5-ական ր., Կոստանդին Մալխասեան, Թևան Գրիգորեան 3-ական ր., Խաչ. Անդրէասեան, եղբարք Հայրապետեաններ, Գէորգ Գէօրգեան, Բուգդան Գասպարեան 2-ական ր., եղբ. Ղահրամանեաններ 1 ր. 50 կ., Դաւիթ Դալլաքեան 1 ր. 30 կ., Ա. Մելիքեան, Իսակ Ցարութիւնեան, մի ոմն 1-ական ր., Թ. Ցակոբեան 1 ր. 5 կ., Բէգլար ԱԹաեան և Հայր. Օհաննեան 80-ական կ., Հ. Խաչատրեան 70 կ., Ց. Ղահրամանեան 50 կ., Մ. Զաքարեան 35 կ.)։ Ուրեմն ընդամենը ստացված է 30,282 ր. 82 կ.։

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳՈՒՄ

«H. Вр.» լրագրի ներկայացուցիչը ներկայանալով Բեսարաբիայի Թեմի առաջնորդ Ներսէս արքեպիսկոպոսին, որ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի կողմից գնացել է Պետերբուրգ իբրև պատգամաւոր շնորհաւորելու Ռօմանօվների Տան 300-ամեայ յօբելեանը, հաղորդում է իր ունեցած խօսակցութիւնը։

«Այսօր ես ընդունվեցի արքեպիսկոպոսի կողմից։ Նա համարեա ազատ կերպով խօսում է ռուսերէն։ Իր բազմամեայ հովուական ասպարէզի ընթացքում՝ նա մի քանի անգամ եղել է Պետերբուրգում։

«Ամենից առաջ խօսակցութիւնը դարձաւ հայոց նոր Կաթողիկոսի գործունէութեան շուրջը։

«— Ներկայումս Նորին Սրբութիւնը զբաղված է կազմելու դպրոցական ֆօնդ, որը նրա նախաձեռնութեամբ հիմնվում է հայկական այբուբենի 1500-ամեակի և տպագրութեան 400-ամեակի առիթով։ Այդ գործը շատ է զբաղեցնում Կաթողիկոսին, և նա հաւատացած է, որ հայերը կը համակրեն Նրան։ Դպրոցական ֆօնդը կազմվում է սինօդին կից։ Նախագծված է դպրոցական գրքերի, կարեւոր ձեռնարկների հրատարակութիւնը, և հայոց եկեղեցու պետը յոյս է տածում, որ այդ գործը հարկաւոր արձագանքը կը գտնէ և նրա իրագործման համար մասնաւոր միջոցներ կը գտնվեն։

«Շատ է աշխատում նոր Կաթողիկոսը հայկական սեմինարիաների ծրագրի վրա, որ այժմ աւարտվում է և շուտով կը ներկայացվի մինիստրութեան քննութեան։

«Սակայն ոչ նուազ չափով զբաղեցնում է Կաթողիկոսին և օսմանեան կայսրութեան մէջ ապրող հայերի տխուր վիճակը։ Կաթողիկոսը ստանում է Թիւրքիայի զանազան ծայրերից զեկուցումներ, որոնցից, ի մեծ ցաւ մեզ, երևում է, որ հայ խաղաղ ժողովուրդը ենթարկվում է հալածանքների և աւարառութիւնների։ Ճիշդ է, մասսային սպանութիւններ ներկայումս չը կան, բայց չէ անցնում մի շաբաթ, որ չը լինեն յարձակումներ հայերի վրա այս և այն քաղաքում։ Թիւրք իշխանութիւնը, ինչպէս միշտ, անտարբեր է մնում։

«Մի քանի ամիս առաջ,—շարունակեց նորին սրբազնութիւնը,—Կաթողիկոսը հնարաւոր գտաւ դիմել ռուսաց կառավարութեան աջակցութեան խնդրելով ուշադրութիւն դարձնել հայերի ծանր վիճակի վրա։ Կաթողիկոսի դիմումը, որքան ես գիտեմ, արձագանք գտաւ ռուսաց բարձր կառավարութեան մէջ. խոստացվեց հնարաւորն անել, որպէսզի հայոց հարցը պատշաճաւոր լուծումն գտնի։ Կաթողիկոսի և ամբողջ հայ ժողովրդի հայեացքը ուղղված էր Ռուսաստանի վրա, որը միշտ եղել է հայերի հովանաւորը։ Մի բոպէ կարելի էր ենթադրել, որ հայերի յոյսը կիրականանայ, որ տխրութեան ծանր օրերը կը վերջանան։ Բայց յետոյ, միջազգային բարդութիւնների պատճառով, հասկացնել տուին՝ Թէ ժամանակը չէ խօսել հայկական հարցի մասին և Թէ անհրաժեշտ է յետաձգել նրան։ Մի այդպիսի կարեւոր գործի լուծման այդ յապաղումը մտցրեց հայ ժողովրդի մէջ հասկանալի յուզմունք և անհանգստութիւն, բայց նա կրելով առաջվայ նման բոլոր սարսափները և անարդարութիւնները՝ հաւատում է, որ Ռուսաստանը հարկաւոր բոպէին կարտասանէ իր խօսքը և ամեն բան կը փոխվի դէպի լաւը։ Կրկնում եմ, մեր միակ յոյսը, մեր միակ ապաւէնը Ռուսաստանն է։ Մենք, հայերս, միշտ նայել ենք Ռուսաստանի կողմը և նրա մէջ ենք որոնել արդարութիւն և մեր ցաւերի ամոքումն։ Դեռ Ալէքսէյ Միխայլօվիչի ժամանակ ռուսաց Թագաւորի մօտ եկաւ Կալկաթայի հայերի մի պատգամաւորութիւն և բերեց ընծաներ, որոնք մինչև օրս պահվում են Մոսկվայում։ Դեռ այդ հեռաւոր ժամանակներից հայերը չեն կորցնում իրանց յոյսը, որ Ռուսաստանը վճռական դեր կը խաղայ իրանց կեանքի մէջ։

«Վաղը ես բաղդ կունենամ ներկայանալու Թագաւոր Կայսրին»։

ՀԱՅՈՑ ԱԶԳԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿ. ՄԷՋ

Ամսիս 20-ին ի յիշատակ հայ. գիտական ազգագրութեան առհնրայ Գր. Խալաթեանի մահվան տարեդարձի՝ կայացաւ Հայոց Ազգագրական Ընկերութեան հրապարակային նիստը։ Եր. Լալայեանը, համառօտ հայեացք ձգելով հայ ազգագրութեան պատմութեան վրա, առանձնապէս յիշատակեց, որ հայ ազգագրութիւնը, Թէպէտ և նա գոյութիւն է ունեցել շատ դարեր առաջ, մինչև Գր. Խալաթեանը եղել է անխտեղ, գիտական մեթօդներից զուրկ և գտաւի միանգամայն անմշակ վիճակի մէջ։ Գր. Խալաթեանը հանդիսացաւ գիտական այն հսկայ ոյժը, որը մեր ազգագրութիւնը և նրա մշակման ու հետազօտութեան եղանակները բարձրացրեց ու դրեց գիտական լուրջ ու անշեղ հիմքերի վրա։ Ահա այդ է պատճառը, որ հանգուցեալ Գր. Խալաթեանի կատարածը հայ ազգագրութեան տարեգրութեանց մէջ կը մնայ որպէս խոշոր ու անմահ գործ։

Առիթից տալով հանգուցեալ գիտնականի համառօտ կենսագրութիւնը՝ որակեց նրան որպէս մի եղակի անհատ, որ իր ամբողջ կեանքում անխոնջ կերպով ձգտում էր դէպի առաջ, կատարելագործութիւն, որը, որպէս մարդ, ունէր վառվռուն ու սիրող սիրտ, և բնաւորութեան համակրելի գծեր—համեստութիւն, բարեսրտութիւն և այլն։

Ապա դասախօսեց Համ. Համբարձումեանը սովորոյԹի իրաւունքի էութեան, նրա օբիեկտիվ արտայայտութեան և ժամանակակից հասարակական կեանքում կատարած ազդեցութեան մասին։ Նախ, ընդունելով հռչակաւոր գիտնական պրօֆ. Պետրաժիցկիի հոգեբանական տեսութիւնները իրաւունքի մասին, դասախօսը մի քանի խօսքով բնորոշեց իրաւունքի էութիւնը առ հասարակ և անցնելով դասախօսութեան բուն խնդրին՝ պարզեց, որ սովորոյթի իրաւունքը պօզիտիվ իրաւունքի մի տեսակն է։ Որպէս հոգեբանական երևոյթ, սովորոյթի իրաւունքը միշտ հիմնված ու յենված է ժողովրդական մասսայական փորձառութեան վրա, և, իբր սրբազան հեղինակութիւն, ընդունում է նախնեաց վարմունքներն ու կեանքի ձևերը։ Հանդիսանալով որպէս ժողովրդական անգիտակից իմաստութեան էմպիրիկ արտայայտութիւն, սովորոյթի իրաւունքը, այնու ամենայնիւ, ըստ իր էութեան ինքնուրոյն և յետամնաց գործօն ոյժ է հասարակական կեանքի տեսակէտից։

Անցնելով սովորութեան իրաւունքի օբիեկտիվ արտայայտութեան խնդրին, Համբարձումեանը առանձնապէս կանգ առաւ մի շարք փաստերի վրա, որոնք սովորոյթի իրաւունքի հոգեբանական տիպիկ ձևեր են հանդիսանում, ինչպէս, օրինակ, իրար ձեռք սեղմելը, մաղարիճը, գրաղը, ճիտաղը, Թլպատը, դէպի ծխածանը գոյութիւն ունեցող հաւատը, արեան կաթիլներով կամ Թքով սովորոյթի պարտականութեան հաստատումը և այլն։ Ըստ դասախօսի՝ արդի ամուսնութեան ձևերն ու հարսանեաց համարեա բոլոր ծէսերը ոչ այլ ինչ են, եթէ ոչ սովորոյթի իրաւունքի հոգեբանական հետևանքներ—պարտականութիւնը առաջացնող, օբիեկտիվացիայի ենթարկող պատմական սիմվօլներ։

Խօսելով սովորոյթի իրաւունքի՝ որպէս հասարակական գործօն ոյժի մասին, դասախօսը ցոյց տուեց նրա դրական ու օգտակար նշանակութիւնը անցեալում, երբ կեանքը առանձին դիֆֆերենցիացիայի ենթակայ չէր և երբ քաղաքակրթութիւնը վերին աստիճան դանդաղ կերպով էր առաջ խաղում,—և ասել բացասական դերը արդի հասարակական կարգերի վերաբերութեամբ։ Սովորոյթի իրաւունքը, որպէս յետամնաց ֆակտոր, բացասապէս է ներգործում անտեսական կեանքի, քաղաքացիական կարգերի և մասնաւորապէս կանանց խնդրի առաջխաղացութեան վրա։ Բաղդատելով սովորոյթի իրաւունքը և օրէնքը Համբարձումեանը մատնանշեց վերջինի անհամեմատ դրական և ազնուացնող ոյժը արդի կեանքի վերաբերմամբ։

Դասախօսութիւններից յետոյ տեղի ունեցաւ զրոյց։

Տ. Տ.

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Կարս, 23 փետրվարի

Փետրվարն էլ վերջացաւ, բայց սառնամանիքները դեռ շարունակվում են. դեռ վառում ենք վառարանները ամենազօրեղ կերպով։ Դեռ պինդ փաԹաԹված ենք ձմեռվայ հագուստների մէջ։

Բարեկենդան է. ուտում, խմում, պարում, խաղում և ուրախ օրեր են անցկացնում միայն ունեւորները։

Ցուրտ մարագի մէջ չորս մանր որբերի հետ ապրող այրի Ե. կնոջ համար ինչ բարեկենդան, երբ ռուսի հասարակ սոմին էլ չունի ուտելու. և որքան շատ են սրանք։

Երեք անգամ դեպուտատների ընտրութիւն եղաւ, երեք անգամն էլ զանազան պատճառներով չը հաստատվեց։ Սրա մասին յետոյ։

Ս. Տէր-Մելքիսեդեկեան

ՅՈԲԵԼԵԱՆԱԿԱՆ ՕՐԵՐԸ ԳԱՒԱՌՈՒՄ

Գանձակ, 22 փետրվարի

Ռօմանօվների Տան 300-ամեայ յօբելեանի տօնակատարութեան նախընթաց օրը, փետրվարի 20-ին, հանդիսաւոր հոգեհանգիստներ կատարվեցին ռուսաց, հայոց եկեղեցիներում և Թուրքաց մէչիդում, ներկայութեամբ պետական և ծխական բոլոր դպրոցների սաների և դաստիարակների, պաշտօնական անձանց և երկսեռ քաղաքացիների։

Հետևեալ օրը վաղ առաւօտեան բոլոր տները, խանութները, պետական և այլ հիմնարկութիւնների դռների վրա ծածանվում էին դրօշակներ, լապտերներ, գորգեր, կանաչ ճիւղերից հիւսված փնջեր, իսկ շատ տեղերում էլ Միխայիլ Ֆեօդորօվիչ և Նիկօլայ II Կայսրների պատկերները։ Բոլոր խանութները անխտիր փակ էին, ամբողջ քաղաքը ոտքի վրա էր, օրը գեղեցիկ։

Քաղաքիս ս. Լուսաւորիչ եկեղեցում պատարագեց յետոյ, ամբողջ հոգեւորականութիւնը կատարեց Վարդանանց Նախա...

ների համար հոգեհանգիստ, ապա ժամը 11-ից 10 րոպէ անց հոգևորականութիւնը խուռը բազմութեան ուղեկցութեամբ դիմեց դէպի Թուրքաց մասը, նահանգական բանտի դիմաց գտնվող ընդարձակ հրապարակը, ուր արդէն ռուս հոգևորականութիւնը վրանի տակ կատարում էր գոհաբանական մաղթանք։ Հայ հոգևորականութիւնն էլ սկսեց կատարել նրա մօտ պատրաստված ուրիշ վրանում գոհաբանական մաղթանք Կայսրի և Ընտանիքի արեւշատութեան համար։ Ռուս և հայ հոգևորականութիւնները միաժամանակ վերջացրին մաղթանքը։ Հայերից յետոյ նոյն տեղում մաղթանք կատարեց և Թուրք հոգևորականութիւնը։ Այդտեղ էին ժողովված նահանգապետից սկսած քաղաքիս բոլոր հաստատութիւններում ծառայող պաշտօնատար անձինք և քաղաքիս ամբողջ աշակերտութիւնը, բոլոր զօրքը և երկսեռ անհամար ժողովուրդ զանազան ազգութիւններից։

Մաղթանքից յետոյ նահանգապետը մօտենալով հայ հոգևորականութեան յայտնեց խորին շնորհակալութիւն։ Հայ հոգևորականութեան կողմից փոխանորդ Լևոն վ.-ը շնորհաւորելով մեծ տօնը խնդրեց արկանել առ ոտս Նորին Կայսերական Մեծութեան Գանձակի հայ հոգևորականութեան և հասարակութեան հաւատարմութեան զգացմունքները. նահանգապետը խոստացաւ ի կատար ածել այն։

Այդտեղից Կօվալևկա ասանի (նախկին Կորինապատ) հայերը զուռնայով, դրօշակներով և Կայսրի նկարով դիմում են նահանգապետի տան առաջ և օվացիաներ անում. վերջինս դուրս գալով տնից սիրալիր վերաբերմունք է ցոյց տալիս և խոստանում է, որ կը գրի փոխարքային։ Ասում են, որ նահանգապետը 50 րուբլի է նուիրել։

[illegible]

էր ամենուրեք. Գանձակում ընդհանուր ուրախութիւն էր տիրում։

Տօրրական դպրոցների սաները, որոնց թիւը 1000-ից աւելի էր, զբօսանքներ կատարեցին դիմելով նահանգապետին, ժողովրդական դպրոցների դիրեկտորին և այլոց։ Բաժանվեցին սաներին քաղցրեղէններ և գրքոյկներ։ Նոյն երեկոյեան դպրոցական հանդէսներ տեղի ունեցան և հայոց ծխական դպրոցներում։

Հանդէսներ տեղի ունեցան և տեղական բանտում. փետրվարի 20-ին ռուս, հայ և Թուրք հոգևորականութիւնը հոգեհանգիստներ կատարեցին առանձին՝ հանգուցեալ կայսրների և կայսրուհիների յիշատակին, իսկ փետրվարի 21-ին փառաւոր գոհաբանական մաղթանքներ. բանտի հովիւ Գ. ք. Թումանեանը բացատրելով բանտարկեալներին Ռոմանովների Տան ներկայացուցիչների մեծ երախտիքը թէ ընդհանուր մարդկութեան և թէ մասնաւորապէս հայ ազգին՝ հրաւիրում է սրտի զգացմունքով երկնից արքայութիւնը մաղթել հանգուցեալներին, իսկ Կայսր Նիկօլայ Ալէքսանդրովիչին և Կայսերական Ընտանիքին արեւշատութիւն։

Ի պատիւ Ռոմանովների Տան 300-ամեակի հայր Թումանեանը մաղթանքից յետոյ յանձնում է բանտապետին 55 ր. մի հայի կողմից նուիրած, որ ցանկացել է անյայտ մնալ, և խնդրում է, որ այդ գումարը ևս, 40 ր. գումարի հետ միասին, որ մի ամիս առաջ ներկայացրած ունի նոյն բանտապետին, սկիզբ դնի բանտի գրադարանի գոյութեան՝ անուանելով «Ռոմանովեան» գրադարան։ Բանտապետը ընդունելով դրամը յայտնում է տէր-հօրը և սրա միջոցով անյայտ պարոնին իր սրտագին շնորհակալութիւնը։ Բանտարկեալներն ևս այդ նուիրաբերութիւնների առիթով անչափ ուրախացել են և շնորհակալութիւն յայտնել։

300-ամեակի առիթով մի օրվայ ընթացքում մօտ 40 բանտարկեալներ ազատութիւն են ստացել, միացեալների համար խորհրդակցութիւններ են լինում, թէ որոնց կարելի է ազատութիւն տալ և որոնց ոչ։

Գանձակեցի

—

Դուշէթ, 22 փետրվարի

Փետրվարի 21-ին այստեղ մեծ շքով տօնվեց Ռոմանովների Տան գոյութեան 300-ամեակը։

Այդ օրը քաղաքիս ընդարձակ հրապարակի վրա՝ հայ և ռուս հոգևորականները բացօթեայ կատարեցին Կայսերական մաղթանքը։

Ներկայ էին տեղական կօշակների պլատուտունների բատալիօնը, հայ և ռուս դպրոցների աշակերտութիւնը և հազարաւոր ժողովուրդ։

Զինուորականների քահանան կարդաց բարձրագոյն մանիֆեստը։

Հանդէսի վերջը կայացաւ զօրահանդէս։

Քաղաքը առաւօտվանից զարդարված էր դրօշակներով, իսկ երեկոյեան լուսաւորված։

Տեղացիները հրապարակի վրա կազմեցին ընթրիք՝ զուռնայի նուագածութեամբ։

Ց. Ք. Ասրիյեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

✦ Վերադարձաւ Պետերբուրգից և ներկայացաւ փոխարքային Կովկասի փոխարքայի զինուորական մասի օգնական գեներալ Շատիլովը։

✦ Ցօբելեանական օրերում Հալաբարի առևտրականները իրանց հաշւով ճաշ տուին մօտ 500 աղքատների, հաշմանդամների, մուրացկանների և այլն։ Ճաշի ժամանակ նուագում էին զուռնա և սազանդար։

✦ Պետերբուրգից հեռագրում են, որ նախկին քննիչ Լըժինի գործը սենատում կը քննվի մարտի 10-ին։

✦ Ամսիս 22-ին տեղի ունեցաւ քաղաքիս Զգրաշէնի հայոց ծխ. դպրոցում գրական-երաժշտական աշակերտական ցերեկոյթ Ռոմանովների Տան 300-ամեայ յօբելեանի առիթով։ Հանդէսի վերջանալուց յետոյ դպրոցի վարչութիւնը աշակերտներին նախաճաշ տուեց։

✦ «Մշակի» ընթերցողներին յայտնի դարձաւ, որ Թիֆլիսում կալանաւորվեց ուսանող Տէր-Պետրոսեանը, որ մեղադրվում էր Երևանեան հրապարակի վրա, տարիներ առաջ, պետական բանկի դրամատարի վրա ռումբային զինված յարձակում կազմակերպելու և նրանից 250,000 ր. յափշտակելու մէջ։ Տէր-Պետրոսեանը, ինչպէս մեղադրական ակտում մասնանշված է, կրկնակի փախաւ բանտից և հիւանդանոցից, ուր պահվում էր իբրև հոգեկան հիւանդ։ Անա այս օրերս Թիֆլիսում դատաստանական պալատը քննեց յիշեալ Տէր-Պետրոսեանի քրջերի և նրա փախուստը դիւրացնելու մէջ մեղադրվողների գործը և փետրվարի 23-ին կայացրեց իր դատավճիռը, որով մեղաւոր են ճանաչվում և դատապարտվում են Ցինցաձէն և Բրագինը 6 տարով տաժանակիր աշխատանքների, Տէր-Պետրոսեանի քոյրեր՝ Ջավահիրը և Արուսեակը աքսորի։ Մնացած մեղադրեալները արդար ճանաչվեցին։

✦ Բանից դուրս է գալիս, որ գրպանահատները այնքան ապետութիւն ունեն, որ կատարում են սրբութեամբ իրանց տուած «ազնիւ խօսքը»։ Ցօբելեանական տօնակատարման օրերում ոստիկանութիւնը դեռ մի օր առաջ ձերբակալեց իրան յայտնի 10 գրպանահատների, որոնք քանիցս դատվել էին գրպանահատութեան համար։ Խուզարկու ոստիկանութեան մէջ յիշեալ անձինք հաւատացրին Գագիէվին, թէ նրանց ձերբակալելով ոստիկանութիւնը իր նպատակին չի հասնի, որովհետև ազատ են մնում իրանց «համքարի» 40—50 հոգի ևս, և խնդրեցին թոյլ տալ զբօսնել այդ ուրախալի օրերում։ Իսկ իրանց կողմից նրանք տուին «ազնիւ խօսք» ամեն միջոց ձեռք առնել, որպէսզի երեք օրվայ ընթացքում ոչ մի գրպանահատութիւն չը լինի։ Նրանք իսկապէս ազատ թողնվեցին և ճշտութեամբ էլ կատարեցին իրանց ազնիւ խօսքը։ Ցօբելեանական օրերում ոչ մի գրպանահատութիւն չեղաւ։

✦ Թիֆլիսի ժուռնալիստները ձեռնարկել են կազմակերպելու պարբերական երեկոյթներ, ուր տեղի կունենան զրոյցներ զանազան հարցերի մասին։ Այսօր, ամսիս 27-ին յիշեալ ընկերութեան բիւրօյում (Լերմոնտովսկայա փ. № 21) կը կայանայ առաջին երեկոյթը։ Զրոյցը տեղի կունենայ «Պատւոյ դատի» շուրջը։ Սկիզբն է երեկ. ժամը 8-ին։ Մուտքը ձրի է։

✦ Մարտի 9-ին դերասան Ց. Ստեփանեանը Արքունական թատրոնում տալու է մի ներկայացում («Արտաշէս աշխարհակալ»)։ Մեզ հաղորդում են, որ փետրվարի 20-ին Վրաց ազնուականների թատրոնում կայանալիք հայերէն ներկայացման («Բալկանեան թագուհին») առիթով գնված տոմսակները մարտի 5-ից ներկայացնելով Արքունական թատրոնի կասսան՝ կարելի է փոխարէնը ստանալ նոր տոմսակներ։

✦ Ռոմանոս Մելիքեան խնդրում է մեզ տպել հետևեալը. «Նրանք, որոնք ցանկանում են «Գեղարուեստի» երաժշտական բաժնում մասնակցել, թող բարեհաճեն նիւթեր ուղղել Պետերբուրգ՝ Офицерская 20, 52»։

ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

✦ Փետրվարի 24-ին երկաթուղագծի մօտ անյայտ մարդկանց ձեռքով սպանվեց Ներսիսեան դպրոցի դռնապան Մարտիրոս Մկրտումեանը։ Հետևեալ օրը ոստիկանութիւնը կարող եղաւ ձերբակալել մարդասպաններին՝ Թիֆլիսեցի Գրիգոր Սաալեանին և Դաւիթ Ալիխովին, որոնք խոստովանեցին իրանց յանցանքը։ Երկուսն էլ յանձնվել են դատական իշխանութեան։

✦ Փետրվարի 25-ին, երեկոյեան ժամը 11-ին Էլիսաբովսկայա փողոցում Շուշկայայի հասարակաց տան պոռնկուհի Ալէքսանդրա Պօտապովան՝ 22 տարեկան՝ ինքնասպանութեան նպատակով խմեց եսդ։ Թունաւորվածին տարան Միքայէլեան հիւանդանոցը, որտեղից բժշկական օգնութիւն հասցնելուց յետոյ տուն թողին։ Ինքնասպանութեան պատճառը յայտնի չէ։

✦ Փետրվարի 25-ին, Ելիզավէտինսկայա փողոցում ալէքսանդրօպօլցի Մարտիրոս Բասենցեանը իր սեփական աւտոմօբիլի տակ գցեց, արագ երթալու ժամանակ, Ալէքսանդրօֆ գաղութի բնակիչ 16 տարեկան Գէորգ Գենզենգէրին, պատճառելով վերջինիս շատ ծանր ջարդուածքներ և կոտրելով ոտքը։ Հիւանդանոցում բժիշկները նրա դրութիւնը գտան վտանգաւոր։ Բասենցեանը յիշեալ դէպքի ժամանակ քշեց իր աւտոմօբիլը Սագուրամսկայա փողոցով և պարձեալ ջարդուածքներ պատճառեց քաղաքապահ ոստիկան Պաւլ Ջալիէվին, որ կամենում էր կանգնեցնել աւտոմօբիլը։ Բասենցեանը կալանաւորված է և ենթարկվում է պատասխանատուութեան։

✦ Փետրվարի 25-ին, Վիննի վերելքի վրա, Բորչալուի գաւառի բնակիչ Խաչատուր Միքայէլեանը, Բարձրագոյն հրովարտակի ոյժով արձակված լինելով Մետեխի բանտից, հարբած դրութեան մէջ աղաղակելով «ինչու ինձ ազատեցին բանտից», մի քանի վէրքեր հասցրեց դանակով իրան և իսկոյն ուղարկվեց Միքայէլեան հիւանդանոցը։ Այստեղ ուշքի գալով նա բացատրեց, որ նա դուրս գալով բանտից, ամիսներ նրստելուց յետոյ, չը գտաւ իր կնոջը, ուստի և հարբելով փորձեց ինքնասպանութիւն գործել։

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂ ԱՐ.

ԳՐԱԿԱՆ-ԳԵՂԱԳԻՏԱԿԱՆ ՍԱԼՕՆՈՒՄ

—

Ուրբաթ, փետրվարի 22-ին, երեկոյեան ժամը 9-ին, Գրական-Գեղագիտական Սալօնը, բաւական մեծ թւով հանդիսականների մասնակցութեամբ, տօնեց Ռոմանովների արքայական Տան 300-ամեակը։ Թագաւոր Կայսր Նիկօլայ II-ի և Թագաժառանգի մեծադիր պատկերները զարդարված էին թարմ ծաղիկներով։

Հանդէսը բացեց Տ. Նազարեանը մի ուղերձով Ռոմանովների Տան անուանը և ջերմ ծափահարութիւնների մէջ խնդակցութիւն, հրճուանք ու բերկրանք յայտնեց Մեծ Ռուսիային, կենսունակ բարգաւաճումն նրա բազմացեղ, բազմալեզու ժողովուրդներին։ Երգեցիկ խումբը դաշնամուրի ընկերակցութեամբ երգեց ռուսական օրհներգը, որ կրկնվեց մի քանի անգամ։ Ապա բժշկ. Բ. Նաւասարդեանը պատմական մի համառօտ հայեացք ձգեց Ռոմանովների Արքայական Տան հայերի հետ ունեցած յարաբերութիւնների վրա, սկսեալ 1613 թ. մինչև Մեծն Պետրոսի, Եկատերինա II կայսրուհու և Ալէքսանդր II կայսրի և ներկայ Թագաւորի օրերը։ Առանձնապէս յիշեց Ալէքսանդր I կայսրի Տեպլիցում տուած հրովարտակը և վերջացրեց իր խօսքը բարեմաղթութիւններով ներկայ Կայսր Նիկօլայ II-ին, որի վրա է սևեռված այսօր, ասաց նա, համայն հայութեան խղճը և վստահութիւնը։

Օրիորդ Շ. Սարոֆեան կարդաց Մեծն Պետրոսի 1724 թ. փետրվարի 22-ին յանուն հայոց կաթողիկոսների, մէլիքների և իւզբաշիների տուած հրովարտակը, իսկ տ. Գրամեան-Իւզբաշեան՝ ղարաբաղցի այանի հագուստով կարդաց Ղարաբաղի մէլիքների 1729 թ. փետրվարին Պետրոս II կայսրին ուղարկած հետևեալ խնդրագիրը.

Իմփրատր Պետր Ալէքսէիչ, ինքնակալ թագաւորդ.

Արդ լսցի մեծութեանդ քում այսօր քանի տարի է որ մենք սղնախ եմք աւարել. օսմանցու սուլթանի զօշունի հետ կռիւ եմք տալիս լուսահոգի մեծ թագաւորի ուքազով, մինչի այսօր քանի անգամ մարդ եմք ղրկել լուսահոգի թագուհին և քո հրամանոցդ դուլուղն, մեզ մին օգնութիւն չի եղև, գէրա մեք երկուսս եկանք բաքու. ոհան ուզպաշին ապրհամ ուզբաշին, պաղի ուզբաշին, աւաք ուզբաշին տեղ թողեցինք սղնախումն. մեք եկանք բաքու. իմ եղբայր թարխան ուզբաշին, պրն. գրիգորն, պրն. մելքումն, պրն. Ներսէսն ղրկեցինք քո հրամանոցդ դուլուղն, վասն Աստուծոյ խաթրին մեզ մին օգնութիւն անես, ւ սէրն Քրիստոսի, քանի-քանի ռ հոգի գան մեր սղնախում, Աստուծոյ հրամանաւ և քո ողորմութեամբն մինչի այսօր բահել եմք, էսիր չեմք տվել, այսօր շատ նեղ տեղ եմք, լուսահոգի մեծ թագաւորի գերեզմանի խաթրին մեզ քոմակ և օգնութիւն հասուցանես որ անօրէնի ձեռնին էսիր չի լինիմք, վերև Աստուած, ներքև քո հրամանքդ ես. մեզ քոմակ մեր ամենայն աւհալն, թարխան ուզբաշին և իմ վաքիլ գրիգոր մելքումն քոյ հրամանոցդ առզ կանեն, որ սոքա ինձ վաքիլ կարգեցի, այս գրիս ասլն թողեցինք, սարեցին կամենտատին մօտ ավան ուզբաշին մհրամն, այս գրիս նորա սաւաղնայ ղրկեցի դուլուղդ, ինչ որ սոքա առզ կանեն, ճշմարիտ է։

Երիտասարդ Գ. Հախումեան ռուսերէն կարդաց մի ողջոյն յօբելեանի առիթով։

Ամենից վերջը խօսեց Բենիկ վարդապետը իր սովորական պերճախօս լեզուով։

Ճառախօսութիւնների մէջ ընդ մէջ երգվեցին մի քանի պիէսներ օպէրաներից՝ երգեցիկ խմբի և կօնցերտային բաժնի կառավարիչ Բրօջէի ղեկավարութեամբ։

Հանդէսի վերջում Տ. Նազարեան յայտանեց, որ Սալօնի կողմից փոխարքայի միջոցով հետևեալ հեռագիրն է ուղարկվելու.

«Նորին Մեծութեան Կովկասի Պայծառափայլ Փոխարքային.

«Աղբիւր-Տարազի» Գրական-Գեղագիտական Սալօնի հերթական jour fixe-ին, այսօր, ուրբաթ, նուիրված փայլուն թագաւորող Ռոմանովների Տան պայծառ յօբելեանին, հանդիսաւորապէս տօնելով գրական-երաժշտական երեկոյթով, իմ հրաւիրեալները՝ հայ գրականութեան, արուեստի, լրագրութեան, բարեգործա-կուլտուրական հաստատութիւնների ներկայացուցիչներ, ինչպէս և ներկայ եղող ռուս, վրացի և օտարերկրեայ արուեստագէտներ, լրագրողներ և «Աղբիւրի» ու «Տարազի» բաժանորդները իրանց ընտանիքներով, թւով աւելի քան 250 հոգի, լիազօրեցին ինձ ամենախոնարհաբար խնդրել Ձերդ Պայծառափայլութեան արկանել յոտս Նորին Մեծութեան սիրեցեալ Ցարի արժանաւորագոյն Ցօբելեարի սրտագին շնորհաւորութիւններ, անսահման սիրոյ և անձնուիրութեան զգացմունքներ։ Բիւր տարիներ մարդասէր Ցօբելեար Ցարին և Նրա Օգոստափառ Ընտանիքին։

«Խմբագիր-հրատարակիչ «Աղբիւր-Տարազի», տեսուչ՝ Գրական-Գեղագիտական Սալօնի, անդամ՝ միջազգային մամուլի շաղկապի՝

«Տիգրան Նազարեան»

ՕՐՎԱՅ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

✦ Հաստատվում է աւստրո-ռուսական համաձայնութեան տեղեկութիւնը վերջնականապէս։ Երկուստեք արդէն ձեռնարկել են զինաթափութեան։

✦ Ռուս ժողովրդի միութիւնը պահանջում է արձակել «Միասակար ու կրամօլ» 4-րդ Պետական Դումային։

✦ Սալար-ուդ-Դովլէն նշանակվեց Գիլանի նահանգապետ։

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

(ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ՀԵՌ. ԳՈՐԾ.)

25 փետրվարի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ. Խիվայի-խանը յօգուտ մայրաքաղաքի աղքատների նուիրեց 1000 րուբլի։

Ցունվար ամսվայ ընթացքում յօգուտ զինուորական օդային նաւատորմի հանգանակվել է 15,751 րուբլի։

Դումայի ժողովրդական կրթութեան մասնաժողովը, քննելով այն օրինագիծը, որով առաջարկվում է յատկացնել պետական գանձարանից ժողովրդ. լուսաւորութեան մինիստրութեանը նորից 8 միլիոն րուբլի տարրական ժողովրդական ուսման կարիքների համար, որոշեց դարձնել այդ գումարը 10 միլիոն րուբլի և ցանկութիւն յայտնեց, որպէսզի Պետրոս Մեծի անուան դպրոցական շինարարական ֆօնդի 8 միլիոն րուբլին դարձնվի 14 միլիոն։

Պետ. Դումայի մէջ կազմակերպվեց ղաքային խմբակ, որի նպատակն է ջատագովել համաձայնութիւններ ձեռք բերել քաղաքային ինքնավարութեան հարցերի վերաբերութեամբ։

ԲՐԻՒՍԷԼ. Տիւբիզէի մետաքսագործ ֆաբրիկայում պայթումից սպանվեցին երկու, վիրաւորվեցին 14 հոգի։

ՊԱՐԻԶ. Մօնսօ-լէ-Նէվ գիւղում կինեմատօգրաֆում պայթում եղաւ. խրառանման մէջ վիրաւորվեցին 46 հոգի, որոնցից 10 մահացաւ։

ՉԸ ՀԱՍՑՎԱԾ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

—

25 փետրվարի

Բաղդադից—Ալլահվերդովին, Օդեսայից—Ակոբովին, Ախալցխայից — Տէրտէրովին, Բագուից—Մեծատուրովին, Համամլիից Առաքելովին։

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ՑԱՑՏՆՈՒՄ Է

—

Նոր-Ջուղա, Կենտրօնական, Գ. Քանանեան և Ս. Կատարինեան ազգային երկսեռ դպ.-ների տեսուչ Ա. Գերասիմեանին.—Դուք խնդրում էք, որ խմբագրութիւնս յայտնի «Մշակի» № 286-ում (1972 թ.) տպված և նոր Ջուղայից գրված թղթակցութեան հեղինակի («Մխական» ստորագրութեամբ) իսկական անունը և ազգանունը, որպէսզի «պատշաճ առեանում վերջինս կամ ապացուցանի իր ասածի ճշգրութիւնը, կամ յետ վերցնի հոգու մարմաջից ծնունդ առած այդ զրպարտութիւնը»։

Փորձով իմանալով թէ ինչ մեծ վտանգների են ենթարկվում խեղճ թղթակիցները գաւառներում և հեռաւոր վայրերում տեղական իշխանութիւնների և կուսակցականների կողմից, մենք անկարող ենք յայտնել մեր թղթակցի անունը և ազգանունը, առաջարկում ենք ձեզ ուղարկել փաստական հերքումն նրա թղթակցութեան դէմ, որը մենք կը տպենք։

Խմբագիր՝ Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ
Հրատարակիչներ՝ Ս. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Ց. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Նեվրալգիա եւ գլխացաւ

Ես բժշկվեցի շնորհիւ ծրի դեղատոմսի։ Առողջութեան համբաւաբեր։ Հաղորդում եմ այս դեղատոմսը ի գիտութիւն ընդհանուրի։ Նա բուժել է ինձ, և ես շատ ուրախ կը լինեմ, եթէ նրանից օգտվեն և այլ տառապողներ։ Մօտակայ դեղատնից կամ դեղավաճառանոցից խնդրեք 60 գրան Կէֆալդօլ-Ստօր 12 տաբլէտկաներում։ Ընդունեցէք 2 տաբլէտկա, որը իսկոյն կը թեթևացնէ ձեր ցաւերը, իսկ դրանից յետոյ ընդունեցէք մի-մի տաբլէտկա իւրաքանչիւր ժամը մի անգամ, մինչև որ կատարելապէս կառողջանաք։ Ես պլշած էի այդ օրինակ յուսափոյթ բժշկութեամբ, սակայն իմ բժիշկը ինձ ասաց, որ այդ դեղատոմսը կազմված է ջղային հիւանդութիւնների յայտնի մի մասնագէտի կողմից։ Այդ դեղը անփոխարինելի է ինֆլուէնցայի, ռէվմատիզմի և գլխացաւի ժամանակ։ Միևնոյն ժամանակ նա բոլորովին անվնաս է։ (П.38405) (№4)

ԴՕԿՏՕՐ
Ա. ՇԱՀԲԱԶԵԱՆԸ
ԲԵՐԼԻՆՈՒՄ

Շարունակում է ընդունել ամեն տեսակ հիւանդների և խորհրդակցութիւններ է կազմում պրոֆեսօրների հետ։ Նոր հասցէն՝ Berlin, N. W. Luisenstr. 67. Telephon Amt. Norden 92—74.

(Հ.) 148. 10—2

ԲԺԻՇԿ
Ա. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՑ

Մասնագէտ սիֆիլիս, միզասեռական, վեներական և կաշուի հիւանդութիւնների։ Էլեկտրաբուժութիւն։
) Ընդունե- 12½—2 ժ. ցերեկվայ։
լութիւնը (5—7 ժ. երեկոյեան։
ամեն օր (Կանանց համար՝ 2—3 ժ. ցեր.
Սօլօլակ, Բէբուտովսկայա, № 33 (անկիւն Պասկէվիչի փողոցի)։ Տէլէֆօն № 1175.
(Հ. Կ.) 377. 100—72

Ալկոհոլով գրաւվելը դադարեց

Ցայտնում եմ Ձեզ իմ անկեղծ շնորհակալութիւնը Ձեր «Սիտրօվին» դեղի համար։ Դէպի ալկոհոլն ունեցած հակումս բոլորովին չքացաւ։ 1911 թ. օգոստոս ամսից մինչև այժմ չեմ գործածում ոչ մի ոգելից խմիչքեղէն։ Իմ առողջութիւնը այժմ բաւականաչափ լաւացել է։ Աստուած Ձեզ երկար կեանք տայ, որպէսզի կարողանաք Ձեր «Սիտրօվին» դեղով օգնել բոլորին, որոնք կը դիմեն Ձեր օգնութեանը։ «Սիտրօվինը» դեղատներում շատ էժան է։ Անկեղծ յարգանքներով առ Ձեզ՝ Ն. Ն. Պրօրուբնիկով։ Վերխնէ-Ուդինսկ Զաբայկ. շրջ.։ Տեղեկութ. համար դիմել՝ С.-Петербургъ, почт. ящ. № 371.

(П. 44504)

Չափահասների համար

ԼՈՅՍ ԵՆ ՏԵՍԵԼ

Բժշկ. ֆէլդշէր **Ա. Գ. ԵՍԱՅԵԱՆԻ**

1) «Գաղտնի հիւանդութիւնների բժշկարան» (կանանց և տղամարդկանց վեներական ցաւեր), բազմաթիւ բէցէպտներով, խորհուրդներով և նկարներով։ Անհրաժեշտ բժշկարան է ամեն չափահաս մարդու համար, նամանաւանդ այնտեղ, որտեղ չը կան մասնագէտ բժիշկներ։ Լեզուն պարզ ու ամենքին հասկանալի։ Գինն է 50 կ.
2) «Տրիպէր (սուսունակ) եւ նրա բժշկութիւնը» բէցէպտներով, բազմաթիւ խորհուրդներով և նկարներով։ Գինն է 20 կոպ.։
3) «Ներկարմասի տալվարը կամ մօդնի կէն», խիստ ծիծաղաշարժ վօդեվիլ մի չափահասների համար։ Գինը 20 կ.։
4) «Սօնայի նշանդրէքը» յայտնի վօդեվիլը, ծիծաղաշարժ. 2-րդ հրատարակութիւն։ Գինը ...
5) «Հայ կտրիճները», պատմուածք հայ-թուրքական կռիւներից. հայ քաջերի կռիւը։ Գինը 7 կ.։
6) «Միւսւոյն դագաղում», պատմուածք թուրքական կռիւներից. գեակների նկարներ։ Գինը 7 կ.։
7) «Մտաւական զօրք եւ միլիցիա» ... թարգմանած։ Գինը 5 կ.։

Ուղարկվում են բոլոր գրքերը միասին (հատ-հատ) ... զողները դիմեն «Գուտենբերգ» գրախանութին։ Հանձողները պէտք է առաջուց ղրկեն գրքերի ... մարկաներով։ Հասցէն՝ Тифлисъ, Семеновская № 9. Медицинскому фельдшеру А. Г. Есаянцу.
(օ. մ.) 44. 100—...

ՆՈՐԻՆ ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ՄԵԾՈՒԹԵԱՆ ԿՈՎ ԿԱՍԻ ՓՈԽԱՐՔԱՅԻ
ԴԻՒԱՆԱՏԱՆ ՏՊԱՐԱՆԸ
(ԼՕՐԻՍ-ՄԵԼԻՔՕՎՍԿԱՅԱ ՓՈՂՈՑ, ԱՐՔՈՒՆԱԿԱՆ ՏՈՒՆ)

կատարում է ամեն տեսակ տպարանական աշխատանքներ, այն է՝ տպագրում լրագիրներ եւ ամսագիրներ, գրքեր, բրօշիւրներ, բլանկներ, աֆիշաներ, ծրագիրներ, հարսանեկան հրաւիրատոմսեր, այցեքարտեր եւ այլն։
Ընդունվում են տպագրական պատուէրներ հետևեալ լեզուներով՝ ռուսերէն, հայերէն, վրացերէն, թուրքերէն, ֆրանսերէն, գերմաներէն, աբխազերէն և լեռնականների բարբառներով։
Պատուէրները կատարվում են մաքուր, ճշտօրէն և չափաւոր գներով։ Ընդունվում են նաև շտապ կատարվելիք պատուէրներ առանձին պայմաններով։
Պատուիրողների ցանկութեան համաձայն, տպարանը պատուէրները կարող է կազմել տալ, կամ բրօշիւրներ շինել, ու այնու յանձնել։
ԿԱՆ ՄԵԾ ՔԱՆԱԿՈՒԹԵԱՄԲ ԶԱՆԱԶԱՆ ՏԵՍԱԿ ԹՂԹԵՐ ԴՐԷՅՍ-ԿՈՒՐԱՆՏ ԳՆԵՐՈՎ։
Տէլէֆօն № 67.

Типографія канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный